

בעזרת השם יתברך

קונטרס

לשון קדשו

דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר רבן של ישראל

רבינו יואל טייטלבוים זללה"ה

אבדק"ק סאטמאר יע"א

וגאב"ד עיר"ק ירושלים תובב"א

במסיבה להחזקת המוסדות בשכונת קרוינהיים

מוצ"ש ויגש תשב"ג

[ליל עשרה בטבת]

ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף לתורות לפניו גושנה

- הרבצת התורה נקרא "ישיבה" שהוא לשון קביעות ונצחיות • בקדושת יו"ט: פְּמֻצָּתוֹ חֶפֶץ "מֵאֹד" גם במצות התלויים "בממון" • מה היה בארץ גושן טרם ישבו בה ישראל • וַיִּפְּרוּ וַיִּרְבּוּ "מֵאֹד", המחזיקי תורה נתברכים בנכסיהם • יעקב ובניו בחרו בארץ גושן, שהיה מובדל ומופרש מן המצריים • אבודרהם: תענית עשרה בטבת דוחה שבת • חומר תענית עשרה בטבת: שבה התחיל הפורעניות, והוא בתוך ג' ימי חושך על שתרגמו התורה ליוונית, שגרמה לערב חכמות וזרות בדברי התורה • רמב"ם: תכלית התענית להזכיר שהצרות באו ע"י החטא ולתקנם •

נעתקו בלשון אידיש

בהוספת ביאורים והערות

להבנת הענין

שנת תש"פ לפ"ק

לשון קדשו - קונטרס קלא

27 מיוני) אביסל קלאר

☆☆☆☆

יצא לאור ע"י

מערכת לשון קדשו

מאנטריאל קאנאדא - 3040-585-514-1

צענטראלע נומער:

929-522-1515

0330-350-3110 (ענגלאנד)

072-3275205 (ארץ ישראל)

צו הערן די רעקארדינג: דרוק 1# פון די הויפט ליסטע, דערנאך דעם נומער פון די קונטרס (131) איר קענט אויך לאזן הודעות הערות ותיקונים, און מנדב זיין

צו הערן די רעקארדינגס אויף אוצר קול יהודה: מוצ"ש ויגש תשכ"ג → 11231 → 16

(ניו יארק) 718-298-4641 (ארץ ישראל) 072-3333419

• ברכת מזל טוב •

הר"ר יצחק לייב ראזענבערג הי"ו

לרגל נישואי בתו שתח" - עב"ג החתן יוסף זאב נ"י בהר"ר משה טובי' גדלי' בראווער הי"ו ובהאי שעתא נברכהו בברכת תודה, על פעולתו במסירות להפיץ מעיינות החכמה בעיר וויליאמסבורג יצ"ו בברכה מרובה, מערכת לשון קדשו

הר"ר שלמה ראטטער הי"ו

לרגל נישואי בתו שתח" עב"ג החתן שמעון נ"י
בן הר"ר שלום אליעזר גראס הי"ו

הר"ר מרדכי הכהן רובין הי"ו

לרגל נישואי בנו החתן אביגדור נ"י
עב"ג בת הר"ר שאול ברוך גרינוואלד הי"ו

ברכת רבינו יחול על ראשם, חזות לימוד תורה דברים וחזות רביה"ק זי"ע יגן עליהם, שהזיווגים יעלו יפה, ויזכו להעמיד דורות ישרים ומבורכים, ע"ד ישראל סבא, לעטרת תפארת אבותם.

• יהם יעלו לזכרון •

החסיד המרומם, בעל מדות טובות וישרות, פיזר ממונו
לדברים שבקדושה ולכבוד ספרי תורה, ובהדפסת ספרי קודש
והיה דבוק ומקושר לרביה"ק זי"ע בכל לב ונפש

מוה"ר יעקב מתת' ז"ל

בן הר"ר שמואל דוד ז"ל זעלינפעלד

נפטר ז' טבת תשע"ז

הרב החסיד המפואר, מרביץ תורה לעדרים רבות בשנים,
רחים ומוקיר רבן והדר"ך צאצאיו במרת הכנעה ועונה

מוה"ר יחזקאל ז"ל בינער

נפטר עשרה בטבת תשע"ד

בן הגה"צ רבי חיים משה ז"ל

ה' דבוק ומקושר לרביה"ק זי"ע, וזכה לברך מקחו של צדיק
באר"ה בחו"ל חידו"ת תשנ"ז-תש"ז ובהפצת ספח"ק ויואל משה

האשה החשובה, אשה יראת ה', בעלת צדקה וחסד, השרישה
אמונת צדיקים במשפחתה, ועשתה ביתא אכסניא לחכמים

מרת שרה ב"ר עזריאל ז"ל לעפקאוויטש

אשת הר"ה ר' יחזקאל שרגא ע"ה

נפטרה י"א טבת תשס"ד לפ"ק

הרב החסיד ירא חזק, עסק בתורה ביגיעה ובשקידה,
שפך דמעות בעמדו בתפלה, ועסק בצרכי ציבור באמונה,
דבריו תק' של רביה"ק זי"ע היו נר לרגלו

מוה"ר ברוך יהודה ז"ל בן רבי צבי ז"ל

לעפקאוויטש

נפטר עשרה בטבת תשע"ד

לע"נ האברך היקר ר' יואל ע"ה בן הרבני הנגיד הנכבד מוה"ר שאול סטראלאוויטש הי"ו - נפטר ב' טבת תשס"ג לפ"ק

KolSatmar.com

א

קושיות ודיוקים בפרשת ויגש

וְאֵת יְהוּדָה שָׁלַח לִפְנֵי, יַעֲקֹב אֲבִינוּ הָאֵט גַּעֲשִׁיקַט יְהוּדָה'ן פֶּאָראוּיס, אֶל יוֹסֵף, עַר הָאֵט אִים גַּעֲשִׁיקַט צו יוֹסֵף'ן, לְהוֹרוֹת לִפְנֵי גִשְׁנָה.
[פירש רש"י] לְהוֹרוֹת, עַר זָאָל אָנגרייטן אַ בֵּית תַּלְמוּד, [וואָס] מִמֶּנּוּ תִצֵּא 'הוֹרָאָה'.
איבערדעם הָאֵט עַר אִים גַּעֲשִׁיקַט פֶּאָראוּיס.

ב

קושיא א

להבין לשון "גשנה". דאס הכוונה לציין מקום השליחות, הול"ל ואת יהודה "שלח גשנה" להורות לפניו, ואם קאי על להורות לפניו דסמך ליה, דהיינו לתקן לו בית תלמוד בגושן, הול"ל להורות לפניו "בגושן"

א) לכאורה דעם פסוק [צריך להבין], וואָס איז דער [לשון] גִשְׁנָה.
[אויב] הָאֵט עַר אִים גַּעֲשִׁיקַט אויף "גושן"? הָאֵט עַר גַּעֲדָרַפֵּט צו זאָגן "שָׁלַח לִפְנֵי [גִשְׁנָה]", אויף גושן. [וואָס זאָגט עַר עֲפֵעַס] "אֶל יוֹסֵף", [והלא] יוֹסֵף איז דאָךְ נישט געווען אין גושן.

הָאֵט עַר גַּעֲמִינֵט [ששלחו "אל יוסף" לומר לו] עַר זָאָל 'אָנגרייטן' [לפניו בית תלמוד] 'אין גושן', העט עַר גַּעֲדָרַפֵּט צו זאָגן לְהוֹרוֹת לִפְנֵי "בגושן", וואָס איז דער "גִשְׁנָה" [דמשמע שיהודה הלך אל עיר גושן].

ס'איז טאָקע אַ כָּלל איז עס [כמו שפירש"י] אַז כָּל מִקּוֹם שֶׁצָרִיךְ לִמְדָּה בַּתְּחִילָתוֹ הִטִּיל לָהּ הָ"א בְּסוּפָהּ, [אָבער] דאָ איז אַפִּילוּ דער לשון פון "לִגְשֵׁן" [אינו מובן]. טאָקע "לִגְשֵׁן" אַליין איז אויך נישט אַזוי [אויסגעהאַלטן], כִּי מֵה הַכוּוּנָה שֶׁשֶּׁלְּחוּ אֶל יוֹסֵף לְהוֹרוֹת לִפְנֵי עַר זָאָל אִים אָנגרייטן "לִגְשֵׁן", ס'איז אויך נישט אויסגעהאַלטן.
ס'איז נישט אַזוי מסודר לויטן לשון הפסוק. מ'זאָל פֶּאָרשטיין וואָס דער פֶּשֶׁט איז לְהוֹרוֹת לִפְנֵי גִשְׁנָה.

ג

קושיא ב

להבין מה שהתחיל בלשון יחיד, "וישב" ישראל, ומסיים בלשון רבים, "ויאחזו" בה, "ויפרו וירבו" מאד די סדרה [פרשת ויגש] לאָזט זיך אויס, וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל [בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם] בְּאֶרֶץ גִּשְׁן, זַי זענען געזעצן אין גושן, וַיֵּאָחְזוּ בָּהּ, זַי הָאָבֵן עַס אָנגעהאַלטן, וַיִּפְּרוּ וַיִּרְבּוּ מְאֹד, זַי הָאָבֵן זיך פֶּאָרמערט שטאַרק.

ב) דאָרף מען פֶּאָרשטיין דעם פסוק. עַר הֵיבֵט אָן לִשְׁוֹן יַחֲדִי, וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל, 'ער' איז געזעצן, און שוין זאָגט עַר "וַיֵּאָחְזוּ" בָּהּ לִשְׁוֹן רַבִּים, [וכן] וַיִּפְּרוּ מִיט וַיִּרְבּוּ, אַלץ לִשְׁוֹן רַבִּים. [ונמצא כִּי] דער גאַנצער פסוק - יַעֲדֵעַס וואָרט - זאָגט עַר אַ לִשְׁוֹן רַבִּים, און עַר 'הֵיבֵט אָן' [מיט] אַ לִשְׁוֹן יַחֲדִי. [וצריך טעם] פֶּאָרוואָס איז עַר עֲפֵעַס מִשְׁנָה אינמיטן פסוק.

אַז עַר וויל זאָגן לִשְׁוֹן יַחֲדִי, וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל, הָאֵט עַר אַלעס גַּעֲדָרַפֵּט צו זאָגן בִּלְשׁוֹן יַחֲדִי. [ומצינו כזאת כִּי] מ'רופט אַמאָל אָן יִשְׂרָאֵל בִּלְשׁוֹן יַחֲדִי [אף שהכוונה על הכלל ישראל].

צִי זָאָל עַר זאָגן בִּלְשׁוֹן רַבִּים אַלעס [דגם בַּתְּחִילַת הַפְּסוּק יאמר "וישבו ישראל בארץ גושן". הָלֹא דָּבָר הוּא [מה שמשנה הפסוק מלשון יחיד לרבים], ס'מוז דאָךְ הָאָבֵן עֲפֵעַס [א טעם].

ד

קושיא ג

בווהר הקדוש: וַיֵּאָחֲזוּ בָּהּ אַחֲסַנַּת עֲלָם, וצ"ב הכוונה. דהלא לא נשאר שם במצרים לעולם

(ג) וַיֵּאָחֲזוּ בָּהּ, דער (תרגום יונתן) [זוהר הקדוש] זאָגט, "אַחֲסַנַּת עֲלָם, אייביג. נו זענען אידן [דען] דאָרט געבליבן אויף אייביג? [ואף בהיותם עוד שם, הלא] זיי האָבן דאָך אַרויסגעקוקט מ'זאָל אַרויסגיין פון דאָרט, פון מצרים, פון טומאת מצרים. ס'איז דאָך געווען איינס [מהדברים שהיה קבלה בידם עוד מיעקב אבינו, כי פקוד יפקוד אלקים אתכם ותעלו ממצרים], אויף דעם האָט מען דאָך געוואַרט. [ואם כן צריך ביאור] וואָס איז דער וַיֵּאָחֲזוּ בָּהּ אַחֲסַנַּת עֲלָם, אויף 'אייביג'.

ה

קושיא ד

בתרגום יונתן: וּבְנֵי לְהוֹן בְּתֵי מִדְרָשִׁין. ויש להבין היכן מרומז זאת בלשון הכתוב

וַיֵּאָחֲזוּ בָּהּ, וּבְנֵי לְהוֹן בְּתֵי מִדְרָשִׁין, דאָס שטייט אויכעט אין תרגום יונתן.

(ד) [ויש להבין האיד מרומז זאת בלשון הכתוב, שבנו להם בתי מדרשות (דברי יואל)].

ו

קושיא ה

להבין כוונת הכתוב בלשון "וַיֵּאָחֲזוּ" בָּהּ

(ה) [ובכל אופן יש להבין] וואָס שטייט עפעס [בלשון] "וַיֵּאָחֲזוּ" בָּהּ, ס'איז דאָך נישט צו פאַרשטיין וואָס איז דער "וַיֵּאָחֲזוּ" בָּהּ, דורך דעם האָט מען זיך "אַנגעכאַפט"? [והתייחס מה שאמר וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל, זה מובן כי] מ'איז דאָרט 'געזעצן', [אבל] וואָס האָבן זיי געוואַלט 'אַנכאַפן'.

ז

קושיא ו

קושית החתם סופר: להבין מה שהתחיל בלשון גירות, "לגור" בארץ באנו,

ומסיים בלשון ישיבה וקביעות, ועתה "ישבו" נא עבדיך בארץ גשן

[ולעיל בפרשת: וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל אָחָיו וּגְו' כִּי יִקְרָא לָכֶם פְּרֵעָה וּגְו', וַאֲמַרְתֶּם אֲנָשִׁי מִקְנֵה הָיִיד עַבְדֶּיךָ וּגְו' בַּעֲבוּר תִּשְׁבוּ בָּאָרֶץ גִּשְׁן כִּי תוֹעֵבַת מִצְרַיִם כָּל רֵעָה צֶאֱן. וַיֹּאמְרוּ אֶל פְּרֵעָה רֵעָה צֶאֱן עַבְדֶּיךָ וּגְו'. וַיֹּאמְרוּ אֶל פְּרֵעָה לְגֹר בָּאָרֶץ בָּאנוּ וּגְו' וְעַתָּה יִשְׁבוּ נָא עַבְדֶּיךָ בָּאָרֶץ גִּשְׁן].

(ו) דער חתם סופר (על התורה) שטעלט זיך, [דהפסוק מתחיל] וַיֹּאמְרוּ זֵי האָבן געזאָגט [אֶל פְּרֵעָה], "לגור" באַרץ באַנו, אונז זעמיר געקומען וואוינען ווי גרים, און תיכף זאָגט ער וְעַתָּה "יִשְׁבוּ" נא עַבְדֶּיךָ באַרץ גִּשְׁן, ער הייבט אָן "לגור" און ער זאָגט 'שוין' "יִשְׁבוּ", [לשון] "ישיבה", [והלא] ישיבה איז דאָך [מורה אויף] א' קביעות'.

ח

קושיא ז

גם בעצם הדבר קשה להבין לשון "ישיבה", דהלא אין ראוי להתיישב כתושב בעולם הזה, רק להיות כגר בארץ

(ז) און דער אמת [גם בלאו הכי קשה על לשון וְעַתָּה "יִשְׁבוּ", כי הרי] אויף 'דעם עולם' איז דאָך יעדער א' גר".

^א בווהר הקדוש (ח"א ריא): תָּא חֲזִי, מַה כְּתִיב, וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בָּאָרֶץ מִצְרַיִם בָּאָרֶץ גִּשְׁן וַיֵּאָחֲזוּ בָּהּ וַיִּפְּרוּ וַיִּרְבּוּ מְאֹד. וַיֵּאָחֲזוּ בָּהּ, אַחֲסַנַּת עֲלָמִין. וַיֵּאָחֲזוּ בָּהּ, דְּהָא לְהוֹן אַתְחִזִּי, כְּמָה דְּאֻקְמָהּ.

^ב בתרגום יונתן (מו, כז): וַיְתִיב יִשְׂרָאֵל בָּאָרֶץ דְּמִצְרַיִם, וּבְנֵי לְהוֹן בְּתֵי מִדְרָשִׁין וּפְלִטִין בָּאָרֶץ דְּגִשְׁן, וְאַחֲסִינוּ בָּהּ אַחֲסַנַּת חַקְלִין וְכִרְמִין, וְנִפְּלִישׁוּ וְסִגְיָאֵי לְחֻדָּא.

ווי דער אריה דבי עילאי האָט געטייטשט, דער זיידע זכרוננו לברכה אין ייטב לב ברענגט¹ ער האָט געהערט פון אריה דבי עילאי, [לפרש לשון הגמרא] [עירובין ט. ועוד] יציבא באַרעא, אז מ'איז אויף 'דער וועלט' א 'תושב', דעמאלטס גיורא באַרעא ייטב, איז מען 'דארט אויבן' א 'גר'.

[על כל פנים באמת] אויף 'דעם עולם' איז מען א 'גר', לעבט מען ווי א גר. דער עיקר איז - ווייסט מען דאך דאס, ביי א איד - איז עולם הבא.

ט

אזוי ווי דער של"ה הקדוש זאגט² אקעגן ארץ ישראל, זאגט דער של"ה הקדוש דארט אויך, מ'מוז זיין בבחינת 'גירות', [וזהו שנאמר] [שלא יג, לב] ארץ אכלת 'יושביה', טאמער איז מען א 'יושב' איז עס ארץ 'אכלת', די וועלט לאזט נישט צו מ'זאל זיין א 'יושב' דערניצן.

און דער של"ה הקדוש זאגט נאך גאר צו, [אז] כאטש דאס האבן געזאגט די מרגלים, זאגט ער זיי האבן עס געזאגט מיט א שלעכטע כוונה, אבער די בחינה דערפון איז אן אמת.

י

על כל פנים א 'יושב' [אין ראוי להיות בעולם הזה], און דא לאזט אויס דער פסוק שאמרו השבטים לפרעה] ועתה 'ישוב' נא עבדיך.

און ס'שטייט אויך ווידעראום [בסוף הפרשה] 'וישוב' ישראל, [שכן עשו למעשה. וגם שם צ"ב למה קרא זאת בשם 'ישיבה' דמורה על התיישובות וקביעות, שאין זה דרך הנכון בעולם הזה].

יא

התחלה לישוב הקושיות

הקדמה לישוב קושיא ו (כאופן א)

נאך 'די' קשיא וואָס דער חתם סופר פרעגט, ער הייבט אָן לגור און ער לאָזט אויס יִשְׁבוּ, לכאורה דאָס קען מען פאַרענטפערן, מ'קען זאָגן פשוט.

¹ בייטב לב פרשת נח: על פי שפירשו כי גרים ותושבים אתם עמדי (בהר כה, כג), שבכאן אתם גרים, ולמעלה תושבים, 'עמדי' דייקא. וכמו שפירש דודי הגאון מברייגיל, יציבא בארעא, מי שהוא תושב בעולם הזה, הוא גיורא בשמי שמיא, עד כאן דבריו המתוקים.

ושם בפרשת שופטים: והנה ידוע מאמר דוד המלך ע"ה (תהלים קט, יט) גר אנכי בארץ, וכמו שפירשו כי גרים אתם בעולם הזה ותושבים אתם 'עמדי' דייקא, בעולם העליון. ושמעתי מפי דודי הגאון הקדוש מה"ר אריה לייבש זצוק"ל אבד"ק ווישניצא, שזהו שאמרו יציבא בארעא, מי שנדמה לו שהוא תושב בעולם הזה, גיורא בשמי שמיא, הוא גר בעולם העליון.

ובספרו רב טוב (אחרי, ד"ה כמעשה ארץ מצרים): ומקרא מלא כתיב שאמר דוד גר אנכי בארץ, וכבר אמר דודי הגאה"ק מהרא"ל זלה"ה מווישניצא שזה שאמרו חז"ל יציבא בארעא וגיורא בשמי שמיא, רצ"ל מי שהוא תושב בארץ הוא גר בשמי שמיא.

² בשל"ה הקדוש (תורה שבכתב פרשת לך לך, תורה אור): הכלל העולה, יושבי הארץ [בארץ ישראל] צריכין להיותן בהכנעה וכמו גרים, לא יעשו העיקר להתיישב באיתן מושבו. וזה שאמרו רבותינו ז"ל (בראשית ובה פד, א) וישוב יעקב [בארץ מגורי אביו] בארץ פנען, בקש לישב בשלוה, אמר הקב"ה לא דיין לצדיקים כו'. רק יהיה בארץ מגורי, גר אנכי, ויהיה ארץ 'פנען' וכו'. וסימנך ארץ אכלת 'יושביה' (שלא יג, לב), היא 'מכלה' הרוצים 'לישב' בה בשלוה ובתוקף, לאכול פירותיה ולהנות בה לבד. ואף שהמרגלים דברו זה הפסוק, הם דברו לרעה והוציאו דברי קדושה לחולין, חולין הוא להם.

יב

יעקב ובניו בחרו לישוב בגושן, יען כי שם היה מקום מובדל ומופרש מן המצריים. ורק כדי שישכים פרעה לזה, אמרו הטעם כי הם רועי צאן, שהוא תועבה אצל המצריים

וואָרן לעולם וואָס עפעס האָט ער געוואָלט גיין קיין גושן [דייקא], איז בפשטות [דער טעם] אַזוי ווי ער האָט געזאָגט [יוסף] (מו, לד) פֿי תועבת מצרים כל רעה צאן - איך וועל שמועסן 'ווייטער' (באות עד-עז) דערפון, - (דהכוונה בזה כדי) אז זיי זאלן נישט זיין צווישן די מצריים, און ער [יוסף] האָט זיי 'תיכף' געזאָגט^ה איך וועל ענק געבן גושן, [וכמו שאמר להם שיאמרו ליעקב בשמו, וְיִשְׁכְּתוּ בְּאֶרֶץ גִּשְׁן] וְהָיִיתָ קְרוֹב אֵלַי (מה, י), דו וועסט זיצן אין ארץ גושן. ממילא זאָגט ער [שלפרעה יאמרו הטעם פֿי תועבת מצרים כל רעה צאן], איבערדעם אַז עטץ זענטס רועי צאן, וועט ער זיי וועלן מֶרַחֵק זיין, ווייל די מצריים קענען נישט פֿאַרנעמען.

יג

איך וועל שוין שמועסן ווייטער (באות פה-פז), יעקב אבינו האָט דאָס שוין פריער געוואוסט, און דעם איז דאָך געווען [דער טעם פֿאַרוואָס] נָאֵת יְהוָה שְׁלַח אוֹיֵף גִּשְׁנָה.

יד

על כל פנים כל הטורח הזה [אזי ווייל] זיי האָבן געוואָלט זיצן אין גושן. און יוסף הצדיק ווידער האָט געוואוסט וויאזוי מ'קען דאָ פועל'ן [אצל פרעה שישכים לזה], און ער האָט זיי געהייסן אויף דעם אַרויף זיי זאָלן זאָגן רַעִי צאן אֲנִינְנוּ, "בַּעֲבוּר תִּשְׁבוּ בְּאֶרֶץ גִּשְׁן". זיי האָבן געוואָלט גושן. גִּשְׁן איז נישט געווען צווישן די מצריים זעט אויס, ס'איז געווען 'אַפּגעזונדערט'. [ולכן בחרו לישוב שם, כדי] זיי זאלן נישט זיין צווישן די מצריים.

טו

ישוב קושיא ו (באופן א)

אבל בתחלה הוצרכו לבוא לפני פרעה, וליכנס בתוך ארץ מצרים דרך העברה. ועל כן אמרו "לְגוֹר" בְּאֶרֶץ פֶּאֶנּוּ, כי בתוך ארץ מצרים בכללה הם רק כגר, וסיימו וְעַתָּה "יִשְׁבוּ" נָא עֲבָדֶיךָ בְּאֶרֶץ גִּשְׁן, כי רק שם יוכלו להתיישב בקביעות

נו זיי האָבן דאָך אָבער געמוזט 'דורכגיין' דאָרט [בעיר הבירה בארץ מצרים], ער זאָל זיי פֿרוואווען [לְהַצִּיג] לִפְנֵי פֶרְעָה. אויף דעם זאָגט ער [יוסף להשבטים שיאמרו לפרעה] "לְגוֹר" בְּאֶרֶץ פֶּאֶנּוּ, 'אין לאַנד' [בתוככי ארץ מצרים] זעמיר געקומען נאָר ווי גֵרִים, [נאָר צו 'דורכגיין']. וְעַתָּה "יִשְׁבוּ" נָא [עֲבָדֶיךָ], אַ "ישיבה", זיצן [בקביעות לזמן ארוך], דאָס קען נאָר זיין "בְּאֶרֶץ גִּשְׁן". דאָס קען זיין, איז פֿאַרענטפערט די 'סתירה' [בלשון הפסוק, שהקשה עליו החתם סופר].

טז

אבל עדיין לא מתיישב בזה מה שהקשינו בקושיא ז, דבכל אופן אינו מן הראוי לומר לשון התיישבות בקבע בעולם הזה נאָר וואָס דען, ס'איז אָבער אויך אַ קשיא [בעצם הדבר] ווי כ'האָב פריער געפרעגט (בקושיא ז), וואָרן גֵר וְתוֹשֵׁב [סתיראי נינהו], אַ איד איז אויף דעם עולם בבחינת גירות, נישט קיין "ישיבה" [דרך קבע].

^ה עוד קודם חזרתם ליעקב אל ארץ כנען.

יז
הקדמה לישוב הקושיות בפרשת ויגש
דרוש בענין עשרה בטבת

(עד אחר אות נא)

קודם וויל איך זאגן [בענין עשרה בטבת], מ'איז זיך דאָ היינט צוזאַמגעקומען מ'זאָל געבן [געלט] פאַר חיזוק התורה.
היצט אויף דער נאָכט, היינט נאָכט איז דאָך עשרה בטבת.

יח

בבית יוסף הביא בשם האבודרהם, דאס תענית עשרה בטבת היה יכול לחול בשבת, היה רוחה את השבת. ולמד לה ממה דכתיב בה בַּעֲצָם הַיּוֹם הַזֶּה, כמו ביום כיפור

און דאָס ענין דערפון [של יום עשרה בטבת].

דער בית יוסף ברענגט אין אורח חיים סימן תק"נ ברענגט ער פון אבודרהם,¹ "עשרה בטבת" איז נישט ווי אַנדערע תעניתים [שאַינע דוחים שבת, דעשרה בטבת] ווען ס'העט געווען אַ מציאות [אַז] עשרה בטבת זאָל געפאַלן אין "שבת", העט עס דוחה געווען שבת, העט מען געדאַרפט פאַסטן אפילו אום שבת. ווייל ס'שטייט (יחזקאל כד, ב) [וַיְהִי דְבַר ה' אֵלַי בַּשָּׁנָה הַתְּשִׁיעִית בַּחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי בַּעֲשׂוֹר לַחֹדֶשׁ לֵאמֹר, בֶּן אָדָם כָּתֹב לָךְ [שֵׁם הַיּוֹם אֵת 'עֲצָצִים הַיּוֹם הַזֶּה' [סִמְךָ מֶלֶךְ בְּכָל אֶל יְרוּשָׁלַם 'בַּעֲצָצִים הַיּוֹם הַזֶּה'], אַזּוֹי ווי יום כיפור [נאמר בו בַּעֲצָצִים הַיּוֹם הַזֶּה] (אמור כג, כח), והיא דוחה שבת]. - אַזּוֹי שטייט אין אבודרהם.
[און] אין בית יוסף זאָגט ער ולא ידעתי מַנֵּין לו, פון וואו נעמט ער עס.

יט

עוד כתב שם, דעשרה בטבת כשחל בערב שבת, מתעניין בו ביום. משא"כ בשאר תעניתים אם היו יכולין לחול בערב שבת, היו מרחין אותם לאחר השבת

ער [האבודרהם] זאָגט נאָך מער, ערב שבת קען נישט געפאַלן [קײן שום תענית] נאָך עשרה בטבת. [און] ווען אַן אַנדערער תענית העט גיווען געפאַלן אין ערב שבת העט מען עס אויך גיווען מִדְּחָה געווען. דאָס איז אָבער אַנדערש [שמתעניין בו ביום כשחל בערב שבת], ווייל ס'איז עשרה בטבת.

כ

בבית יוסף כתב על דברי האבודרהם שעשרה בטבת דוחה שבת, "ולא ידעתי מַנֵּין לו". והגם שהאבודרהם הביא מקור לזה מהפסוק, אבל היות שלא מצינו לימוד זה מהפסוק בדברי חז"ל, על כן כתב הב"ד לא ידע מַנֵּין לו

[ועל כל פנים על מה שכתב שדוחה אף את "השבת" כתב הבית יוסף] איך ווייס נישט מַנֵּין לו, אַזּוֹי פרעגט ער.

[הגם דהאבודרהם] ער זאָגט דאָך יא אַ מקור, ווייל ס'שטייט [בַּעֲצָצִים הַיּוֹם הַזֶּה] אף על פי כן, [ווייל] ער זאָגט עס 'אַלִּיין' פונעם 'פסוק', און מ'געפונט עס נישט אין דברי חכמינו ז"ל, פרעגט ער מַנֵּין לו [ללמוד כן מהפסוק].

¹ בספר אבודרהם (בסדר תפלת התענית): וחילוק יש ביניהם, שארבעת הצומות הם נדחין לפעמים כְּשֶׁחָלוּ בשבת, חוץ מעשרה בטבת שאינו חל לעולם בשבת, אבל הוא חל לפעמים ביום ששי ומתעניין בו ביום, ואפילו היה חל בשבת לא היו יכולים לדחותו ליום אחר, מפני שנאמר בו בַּעֲצָצִים הַיּוֹם הַזֶּה כמו ביום הכפורים. ושאר הצומות אינן חליל לעולם ביום ששי [חוץ מעשרה בטבת].

ובבית יוסף (אור"ח סימן תקנ): וה"ר דוד אבודרהם כתב בהלכות תענית, שעשרה בטבת הוא משונה משאר תעניות, שאם היה חל בשבת לא היו יכולים לדחותו ליום אחר, מפני שנאמר בו בַּעֲצָצִים הַיּוֹם הַזֶּה כמו ביום הכפורים. ולא ידעתי מַנֵּין לו זה. וכתב עוד, דעשרה בטבת חל לפעמים בששי, ומתעניין בו ביום, ושאר צומות לעולם אין חלים בששי.

כא

ובאמת אין נפקא מינה בזה להלכה, דבלאו הכי אי אפשר שיחול עשרה במבט בשבת

נאָר דער בית יוסף [בשלחן ערוך באמת לא פסק כהאבודרהם, און] להלכה איז דאָך עס נישט קיין נפקא מינה, [וואָרן] ס'קאָן דאָך נישט געפאלן אום שבת'.

כב

ובזמן שהיו מקדשין על פי הראיה, ברוב השנים היה בזמן הבית שלא היו מתעניין בעשרה במבט. אבל עיקר הנפקא מינה הוא לענין השנים שלאחר החורבן עד בימי אביי ורבא, שאז היו מתעניין בו, וגם היו מקדשין על פי הראיה, ואם כן היה אפשר שיחול בשבת. והוא חידוש שלא מצינו בדברי רבינו משה דיין כשחל בשבת

הגם איך האָב געקלערט [דמה שאי אפשר לחול בשבת] דאָס איז דאָך נאָר היינט [בזמן הזה לפי קביעות שלנו שהכל נקבע לפי החשבון, ע"י הלל הנשיא]. אָבער [בזמן הסנהדרין] ווען מ'האָט מקדש געווען על פי הראיה [הרי שפיר היה אפשר שיחול בשבת. ואם כן דברי האבודרהם היו נוגעים שפיר לדינא].

נאָר וואָס דען, ווען מ'האָט מקדש געווען על פי הראיה, איז דאָך געווען [ברוב הזמנים לא היה נוהג התענית], בזמן הבית למשל האָט מען דאָך נישט געהאלטן דעמאלטס די [תעניות].

[אבל עם כל זה] קאָן זיין [בדברי האבודרהם] אַז ס'גייט אַרויף אויף [לאחר החורבן, עד] בימי אביי ורבא, וואָרן ביז דעמאלטס האָט מען מקדש געווען [על פי הראיה, אף שכבר היה לאחר החורבן].

און דאָס איז געווען בזמן הגמרא [שאז כבר נהגו הצומות ועדיין היו מקדשין על פי הראיה. ואם כן היה להם לחכז"ל ללמד לנו אם דוחה שבת]. [וזהו] אַ חידוש, מ'שמועסט נישט דערפון, ס'שטייט נישט אין ערגעץ [בדברי חכז"ל, מה עשו בזמן הגמרא אם היה חל בשבת].

כג

ועכ"פ האבודרהם פוסק שעשרה במבט דוחה שבת

אָבער על כל פנים דער אבודרהם זאָגט אַזוי [שהיה דוחה שבת, און אַז] דעס איז געדרינגען פונעם פסוק.

כד

קושיא ח

ויש להבין מהו הסברא באמת שעשרה במבט ידחה שבת, בזמן שאף מ' באב יום חורבן בית מקדשנו, אינו דוחה את השבת אָבער עפעס צו פאַרשטיין [שיטת האבודרהם] ברויך מען, [דלכאורה] מאי כל הרעש הזה [עם עשרה במבט יותר מבשאר תעניות, והלא] תשעה באב איז דאָך [יום] חורבן בית מקדשנו, און דאָך האָט עס נישט דוחה געווען [שבת, ואם כן] מאי כל הרעש הזה, פונקט עשרה בטבת ווייל סמך מלך בָּכָל על יְרוּשָׁלַיִם [הוא דוחה שבת].

ס'איז טאַקע געוועזן [שקבעוהו לתענית] ווייל ס'איז אתחלתא דצרות¹, [אָבער] ס'איז דאָך געווען גאָר נאָך אַנדערע צרות, אַזוי ווי ס'איז געווען ביים חורבן [בית] ראשון

¹ בשלחן ערוך (שם, סעיף ג) כתב הבית יוסף: כל ארבעה צומות הללו, אם חלו להיות בשבת, נדחין לאחר השבת. ועל זה כתב המגן אברהם (ס"ק ד): כל ארבע צומות. לאו דוקא, דלעולם אין עשרה בטבת בשבת, כמו שכתוב סימן תכ"ח סעיף ב'.

² כ"כ בבני יששכר (כסלו טבת ד, א), ובדרשות חת"ס (ח' טבת דף צ). כתב שתוקף הטומאה הוא בהתחלתה. ועיין תורת משה (פרשת ויקרא, בדרוש לו' אדר) וז"ל, ויש להבין הלא יו"ד טבת לא היה רק התחלת צמור העיר, ועד שתי שנים ומחצה לא נחרבה, וקשה חורבנה מסתמא מן התחלת הצמור, ולמה ט' באב אין דוחה שבת. ועיין בעירובין (יח): בענין ט"ב שחל בערב שבת אין משלימין. ויו"ד טבת בערב שבת משלימין, והיה

און ביים [חורבן פון] צווייטן בית המקדש [ביום תשעה באב, ועם כל זה אין ת"ב דוחה את השבת], פארוואָס עפעס פונקט ביי עשרה בטבת העט מען גיווען דוחה געווען שבת.

כה

הקדמה ליישוב קושיא ח

(עד אחר אות מה)

מבואר בפסוקים דגם ח' טבת הוא יום הראוי לתענית, יען שבו תרגמו את התורה ליוונית בימי תלמי המלך, וכמו שאז נעשה חושך ג' ימים בעולם

נאָר לאָמיר זען. ח' טבת שטייט דאָך אויך (טור ושלחן ערוך או"ח תקפ, ב), איז דאָך אויך אַ תענית. מ'פסק'נט נאָר נישט אַזוי.

[והטעם שראוי להתענות בן ווייל ח' טבת האָט מען איבערגעזעצט די תורה אויף יוֹנִית, פאַר תְּלָמִי הַמֶּלֶךְ, דעמאָלטס איז געווען חושך ג' ימים, דריי טאָג איז געווען חושך בעולם ווען מ'האָט איבערגעזעצט די תורה אויף יוֹנִית.

כו

והקשה החתם סופר מאי כל הרעש הזה במה שתרגמו התורה ליוונית, והלא מבואר בספרי דברי הימים שכבוד גדול הנחילו או ישראל בעיני המלך והגויים

דער חתם סופר שטעלט זיך^ט, ס'שטייט דאָך (יוסיפון פרק יז) עפעס אַ געוואָלדיגן כבוד האָבן אידן געהאָט, תְּלָמִי האָט זייער מַכְבֵּד געווען [את החכמים] מיט גרויס

דוחה שבת. ונראה לבאר, הדנה הטעם שקבעו תענית על מצור ההיא וכו', שבאותו יום שסמך מלך בבל למטה על ירושלים, כמו כן יישבו בית דין שלמעלה אלו מיימינים אלו משמאילים עד שגברו המשמאילים ונחרב הבית, והנה אין לך שנה שאין קללתה מרובה מחברתה, וכל דור שלא נבנה בית המקדש בימיו כאילו נחרב בימיו, נמצא שבכל שנה ושנה נתחדש חורבן חדש, וזו בכל פעם כשמגיע אותו יום של עשרה בטבת, שהתחיל אז למעלה משפט החורבן, כמו כן בכל דור דור, יושבין בית דין שלמעלה וגוזרין החורבן של כל שנה ושנה וכו'. וידוע דעל צָרָה שֶׁצָרָה כמו יום שמת בו אביו ואמו אין אנו מתעניין בשבת, אבל תענית חלום מותר להתענות, דבשביל עונג שיש לו שמבטל צָרָה העתידה לבוא עליו לא מעונה הוא (או"ח רפח, ד), הילכך תענית ט' באב דזהו רק על צרה שֶׁצָרָה לא דחו שבת, אבל תענית י' טבת זהו על ביטול צרה העתידה, עונג הוא, והיה דחי שבת.

^ט בדורשים לח' טבת האריך החתם סופר בענין זה בכמה מקומות, לבאר מה היה הצרה והחושך במה שתרגמו את התורה ליוונית.

ובדרוש לח' טבת תקצ"ט הנדפס בתורת משה פרשת ויחי, ובדרשות חתם סופר עמוד צח (ד"ה עוד שם במדרש) כתב וז"ל: כתיב (איכה ג, ב) אוֹתִי נָהָה וַיִּלֶּךְ חֹשֶׁךְ וְלֹא אֹרֹךְ פְּשִׁיטָא דחשך ולא אור ודאם הוא חושך, אינו אור. הנה בימים האלו ובזמן הזה הועתקה התורה יונית בימי תלמי המלך, ונתכבדו ישראל כבוד גדול, והיה ג' ימים חשך בעולם, כמו ג' ימים של מתן תורה וג' ימים שהתענו בימי אסתר כשקבלו תורה מאהבה בימי אחשורוש וליהודים היתה אורה, נתהפך אז ג' ימי חשך בעוה"ר, כי ע"ז למדו יוונית ונהפכו למינות בעוה"ר אשר עדיין מרקד. ואותו הכבוד שנתכבדו היינו חשך, וטובים ימי תעניות של אסתר מימי כבודו של תלמי, דכתיב (ישעי' ס, יז) וַיִּגְשֶׁךְ צִדְקָה, כל ימי יסורים נחשבים כמו קיום תורה, והיינו וַיִּגְשֶׁךְ נחשב לצִדְקָה, כגוי אֲשֶׁר צִדְקָה עָשָׂה (שם נח, ב), כן דרשו חז"ל בפרק קמא דבבא בתרא נדף ט. בזמן שבהמ"ק קיים אדם שוקל שקלו ומתכפר לו, עכשיו שאין בהמ"ק קיים, אם עושין צדקה מוטב, ואם לאו באין עובדי כוכבים ונוטלין בורע, ואעפ"כ נחשב להן לצדקה, שנאמר וַיִּגְשֶׁךְ צִדְקָה. נמצא ממה נפשך, או יושבים בארצם ועובדים ה' ומקיימים כל התורה כולה אשר זה ישעם וכל חפץ, או ח"ו בארץ אויביהם בחשך וצרות היינו נמי כמו קיום התורה. והיינו דכתיב (מכה ז, ח) ה' פחֶשֶׁךְ אֹרֹךְ לִי, שהחשך והצרות נחשבים כאור תורה. אך רע ומר כשישראל יושבים שקטים אצל המלכיות ואינם שומרים התורה, וַיִּתְּעָרְבוּ בְּגוֹיִם וַיִּלְמְדוּ כַּמְעֻשִׁיהֶם, כמו שאנו רואים שהמלכיות בכל מדינות נותנים חירות לישראל וע"ז מתהפכים למינות בעוה"ר, וא"כ אין תורה ואין נוגשין צדקה, וזהו חֶשֶׁךְ וְלֹא אֹרֹךְ, כי במקום ה' פחֶשֶׁךְ אֹרֹךְ לִי, ע"י חשכת הגלות היה כאור תורה, אבל עכשיו וְלֹא אֹרֹךְ בעוה"ר. וכן היה בימי תלמי, נתמעט אור תורה, וגם גלות וצרות לא היה, על כן היו ג' ימים חשך בעולם, חֶשֶׁךְ וְלֹא אֹרֹךְ.

ובדרשות חתם סופר (עמוד קא): נחזור לה"ל שעל זה יוצדק לומר (ואמתן ד, י) כי היא חכמתכם ובינתכם דייקא וכו'. אך כל זאת בהיות התורה ככתבה וכלשונוה, אמנם בהעתק התורה ללשון אחר אין בה כי אם המובן הפשיטות, לא זולת, ואף כי נשאה חן בעיני כל רואיה ומלך יונוי כיבד ליהודים על זה בכל עז, מ"מ לעומת זה התאמצו היהודים כולם לעזוב לימוד התורה בלשון הקודש, ונתפסו אחרי לשונות אחרות, ולהטעימה כפשוטה

כבוד, און אידן האָבן געהאַט דערפון אַ גרויסן כבוד [ויקר בעיני המלך והשרים, ואם כן] מאי כל הרעש הזה, [עד כדי כך] אַז ס'איז געווען דריי טאָג חושך.

כז

ומבאר החתם סופר דעם כל זה היה צרה גדולה בזה, יען כי מאז הותחל ענין עירוב חכמות זרות בדברי התורה זאָגט דער חתם סופר: יאָ יאָ, ס'איז טאָקע געווען זייער גוט, ער האָט טאָקע געגעבן כבוד, אָבער ס'האָט געמאַכט אַ רושם [לא טוב בקרב ישראל, ווייל] מ'האָט אָנגעהויבן צו לערנען יִוֵּנִית, מ'האָט אָנגעהויבן אַריינצושטעלן אין די תורה [זאָכן] געמישט מיט יִוֵּנִית, דאָס האָט געמאַכט אַ גרויסן חורבן. אַזוי זאָגט דער חתם סופר.

כח

והדברים מובנים, כי הגם שעצם התירוגם היה בהסכמת חכ"ל וברוח הקודש, עכ"ז נצמח מזה רושם רעה לדורות. כי באמת אין לערב חול בקודש

מ'קען עס פאַרשטיין פשוט.

וואָרן [הגם] לעולם אַז חכמינו ז"ל האָבן עס איבערגעזעצט [בדואי הסכימו אז על זה מן השמים], ווי מ'זעט איז דאָך עס געווען מיט רוח הקודש, וואָרן זיי האָבן דאָך צוגעטראָפן - ער [תלמי] האָט יעדן [מן הע"ב זקנים] געזעצט עקסטער, [און זיי האָבן צוגעטראָפן יעדער] - [צו] די 'שינויים' וואָס זיי האָבן דעמאָלטס געמאַכט'. אָבער אליבא דאמת שטייט דאָך, טאָר מען זיך נישט מִשְׁתַּמֵּשׁ זיין מיט דעם [בלשון יִוֵּנִית], ווייל אַ איד דאָרף צו לערנען [תורה, מבלי שום תערובת ענין זר].

כט

וכמו שפירשתי במאמרם אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה "בלבד", דלשון בלבד בא להורות דהכוונה על ד' אמות כאלו שהם ללימוד הלכה "בלבד", מבלי שום תערובת זר

[ווי] איך האָב עס שוין דערמאָנט ווען איך האָב געזאָגט דאָס פאַריגע מאָל פאַר אַ פאַר וואָכן [צוריק]^א די זעלבע בחינה. [לפרש וואָס] די גמרא זאָגט (ברכות ח.) משחרב בית המקדש אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ד' אמות של הלכה "בלבד".

ולא יכיל התורה כל החכמות הצריכים לזה, והוצרכו ללמוד חכמות יווניות מספריהם של יוונים, וכאילו התורה הקדושה סמכה עצמה על חכמת אריסטו וחביריו, והרי זה כמי שסומך על שלחן אחרים ואין לו משלו כלום, שעליו אחכז"ל (ביצה לז:). שהעולם חשך בעדו, על כן אמרו שהיה אז חשך בעולם. [ועיין עוד בתורת משה פרשת שמות, בדרוש לכבוד התורה, ד"ה כתיב במגילת קנינות].

ושם (בעמוד פ) בדרוש לו' טבת תקע"ג: גם להמתיק מ"ש בטוש"ע סי' תק"פ דכשהעתיקו התורה יונית לתלמי המלך הי' ג' ימים חושך בעולם ח' ט' וי"ד טבת, מה טעם לחשך הזה, הלא מצינו בספרי הזכרונות דברי הימים שכבוד גדול נתכבדו היהודים על זה ומצאו חן ושכל טוב אצל המלך והשרים ויהללו את יופי התורה וחכמתה, ומן אז והלאה שלח דורות וקרבות לבהמ"ק. אבל הענין בזה, משל למלך ... [עיי"ש תירוצו, ואכמ"ל].

כמבואר בגמרא מגילה (ט:). תניא אמר רבי יהודה, אף כשהתירו רבותינו יונית, לא התירו אלא בספר תורה, ומשום מעשה דתלמי המלך. דתניא מעשה בתלמי המלך שכינס שבעים ושנים זקנים, והכניסן בשבעים ושנים בתים ולא גילה להם על מה כינסן, ונכנס אצל כל אחד ואחד ואמר להם כתבו לי תורת משה רבכם, נתן הקדוש ברוך הוא בלב כל אחד ואחד עצה והסכימו כולן לדעת אחת, וכתבו לו אלקים בראשית, אעשה אדם וכו'. [וחשיב שם בגמרא עוד כמה שינויים שכתבו לו, ואכמ"ל].

^א במסיבה להחזקת הישיבה בבארא פארק, א' וישלח תשכ"ג [ועיי"ש שמפרש בזה לשון הכתוב וַיִּתֵּן יַעֲקֹב לְבָדוֹ, דהאין נשאר יעקב, על ידי שהיה "לְבָדוֹ", שהיה יעקב בלחוד ולא השתייך עם עֶשָׂו ולא לקח ממנו כלום]. וכן מובא פירוש זה בכ"מ בדברי רבינו.

ועיין ביואל משה (א, ספ): ואמרתי בזה לפרש מתק לשונם של חז"ל משחרב בית המקדש אין לו להקב"ה אלא ארבע אמות של הלכה בלבד, שלכאורה סיום הלשון "בלבד" הוא מיותר, דכיון שאמר אין לו אלא ארבע אמות של הלכה שפיר ידעינן דזאת היא ולא אחרת, ומה הוסיף עוד לומר תיבה בלבד, אלא שכווננו שצריך לראות עוד באלו הארבע אמות של הלכה אם המה של הלכה בלבד, בלא צירוף דעת הקהל המשפיע שלא

[דלכאורה יש להבין] וואָס איז דער [לשון] "בלבד", אַז ער זאָגט "אין לו להקדוש ברוך הוא אלא ד' אמות של הלכה", ווייסט מען דאָך [שוין] אַז 'נאָר' דאָס. [אבל הכוונה, ווייל] ס'קאָן זיין [אַזעלכע] ד' אמות של הלכה וואָס זענען געמישט מיט 'עפעס אַנדערש'.

דאָס זעט מען בעווננו הרבים, מ'מישט אַריין היינט, דיעות זרות פאַרשידענע, וואָס מ'מישט אַריין.

[ולכן אמרו] משחרב בית המקדש אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של "הלכה בלבד", אַז ס'איז "נאָר" ד' אמות של "הלכה", דאָס איז עס! נישט געמישט!

ל

הקדמה מדרוש שאמרתי לפרשת תולדות

בננות הפוסחים על שתי הסעיפים, שרוצים בעניני תורה וגם בעניני עבודה זרה (עד אחר אות מד)

איך האָב שוין דאָס לאַנג געזאָגט², [לפרש וואָס] ביי רבקה אמינו [שטייט] (תולדות כה, כב), ויִתְרַצְצוּ הַבָּנִים בְּקִרְבָּהּ וְתֹאמַר אִם כֵּן לָמָּה זֶה אָנֹכִי, וְתִלְךָ לְדֹרֶשׁ אֶת ה'. [ואיתא שם במדרש רבה] (סג, ו) זי האָט געפרעגט [שאר נשים, האם] הגיע לכם הצער הזה מימכם, האָט מען געזאָגט ניין.

וְתֹאמַר אִם כֵּן לָמָּה זֶה אָנֹכִי, וְתִלְךָ לְדֹרֶשׁ אֶת ה'.

האָט מען איר געענטפערט שְׁנֵי גוֹיִם בְּבִטְנָךְ.

לא

קושיא א בפרשת תולדות

האך אפשר שהצדיקת רבקה תתחרט על ההריון, בשביל צער הגוף

א [לכאורה וואָס הייסט עפעס, רבקה אמינו האָט חרטה געהאַט [על ההריון] ווייל זי האָט געהאַט צער? נו האָט זי מער נישט געוואָלט האָבן קינדער און מעמיד זיין דורות? דער גאַנצער כלל ישראל איז דאָך אַרויסגעקומען פון איר, וואָס עפעס פלוצים אַז זי האָט צער איז זי שוין געפאַרטיגט?

לב

קושיא ב בפרשת תולדות

להבין מה ששאלה לנשים אחרות אם הגיע להם צער כזה מימיהם, והאך אפשר להם לידע זאת, והלא אי אפשר לאחרים להרגיש עד כמה גדול הוא צער שלה

ב [דערנאָך, זי האָט 'יעדן' געפרעגט צי מ'האָט געהאַט אַזאַ צער. ווי קאָן מען דען יענעם פרעגן, ווי גרויס דער צער איז, איז דאָך נאָר דער וואָס ער פילט [דעם צער] הוא מרגיש ויודע עד כמה הוא], יענער קען נישט פילן קיין צער [של זולתו], ויאָזוי קען מען פרעגן יענעם צי מ'האָט געהאַט 'אַזאַ' צער, אפשר איז עס יאָ געווען אפשר איז עס נישט געווען, ווי קאָן מען דאָס פרעגן, ווי ווייסט דאָס יענער צו ענטפערן וואָס זי האָט געפרעגט.

כהלכה, ונכלל בזה כל מיני תערובות הרגילים להתערב בדורות האחרונים בארבע אמות של הלכה אשר לא בחר בהם ה' ואינם מכוונים אל האמת.

² בליל ש"ק תולדות תשי"ז (גרפס בחידושי תורה תשי"ז), ורובו הוא גם בס"ג תולדות תש"כ (לשון קדשו קונטרס קכה), ועיי"ש באורך.

לג

קושיא נ בפרשת תולדות - מתוך הדרוש

ג] גם צריך ביאור כוונת לשון הפסוק וַתֵּלֶךְ לְדָרַשׁ אֶת ה', דרשיה זו מה טיבה, ואם הלכה להתפלל אל ה' הול"ל להדיא לשון תפילה, ועיין ברש"י ורמב"ן שם, ועוד לאלוק מילין²¹.

לד

קושיא ד בפרשת תולדות

להבין מה שהשיבו לה על זה שני גיים בְּבִטְנָהּ וגו', ואיך היתה בזה נחמה על צערה

ד] און דערנאך, ווען מ'האט איר געענטפערט שְׁנֵי גוֹיִם בְּבִטְנָהּ, דו וועסט האָבן צוויי גוים, נו דעמאלטס איז שוין דער צער גאָרנישט?

אז מ'האט צער, וואָס האָט מען איר געענטפערט [על שאלתה אם כן למה זה אָנְכִי, במה שאמרו לה שני גיים בְּבִטְנָהּ].

לה

הקדמה לשוב הקושיות בפרשת תולדות

הצער של רבקה היתה, על כי סברה שהוא רק עיבור אחד, וכשראתה דכשעוברת על פתחי בית המדרש העיבור מפרנס לצאת, וגם כשעוברת על פתחי עבודה וזה העיבור מפרנס לצאת, חשבה כי הוא איש אחד "הפוסח על שתי הסעיפים", שזהו יותר גרוע ומוזק מן הכל, אף מן הרשע הגמור

נאָר וואָס'זשע דען, [הנה אמרו ז"ל] (בראשית רבה סג, ו) ווען זי איז געגאנגען אין בית המדרש איז געווען יעקב מפרנס לצאת, [און ווען זי איז געגאנגען] ביי עבודה זרה איז געווען עֶשָׂו מפרנס לצאת.

[און] זי האָט נישט געוואוסט ס'איז צוויי [עיבורים], זי האָט געמיינט ס'איז 'אייןער'.

נו, אז אין בית המדרש לויפט ער אין בית המדרש, און דאָרט וואו ס'איז דאָ אַן עבודה זרה לויפט ער דאָרטן צו אַן עבודה זרה, אַז ס'איז 'אייןער'?

אַז ער איז עפעס אַ פוסח על שתי הסעיפים, דעס איז דאָס גרעסטע מכשול²².

[ווי] אליהו האָט געזאָגט (מלכים א' יח, כא) עַד מָתִי אֲתֶם פֹּסְחִים עַל שְׁתֵּי הַסְּעִפִּים.

לו

שוב קושיא ב בפרשת תולדות

ולכן שאלה משאר נשים אם גם להם הגיע מקרה כזאת, שיפרנס עיבורם לכאן ולכאן. ועל זה השיבו שלא היה להם כזאת

האָט זי געפרעגט [מהנשים] צי האָט שוין עפעס אַזוינס פאַסירט, אַזאַ מין "פעקל", אַזאַ "צער", אַז דאָ לויפט ער אין בית המדרש און דאָ לויפט ער צו עבודה זרה.

[ועל זה שפיר ידעו להשיב לה, כי לא הגיע להם מקרה של צער כזאת, שעבורם יפרנס לצאת הן לבית המדרש והן לפתח בית עבודה זרה].

לז

שוב קושיא א בפרשת תולדות

ועל כן אמרה אַם כֵּן לְמָה זֶה "אָנְכִי" אחיה הראשונה להוליד צרה כזה בעולם

דאָס איז שוין אַ "מאַלער" [=חסרון ורעה גדולה, עד שראוי אף להתחרט על עיבור כזה].

²¹ עיין קושיא כז בדברי רבינו בס"ג תולדות תש"כ (קושיא ג).

²² דזה הוא מכשול היותר גדול לישראל מה שישנם אנשים כאלו הפוסחים על שתי הסעיפים, דמצד אחד הם דבוקים אל התורה, ומצד השני הם מחזיקין גם כן ידי עובדי ע"ז. דמי שהוא אצל הפעל לגמרי, אין למידין ממנו בני אדם, כי יודעין שהוא שייך אל הבעל, מה שאין כן מי שהוא דבוק גם בתורה וגם בעבודה זרה, שפוסח על שתי הסעיפים, מאיש כזה אין יודעין להזהר ממנו, ולומדין ממנו בני אדם לעשות כמותו, ובא על ידי זה מכשול גדול לישראל. (מדברי רבינו בליל ש"ק תולדות תשי"ז).

[ולכן ותאמר] אם כן למה זה 'אנכי', פארוואס זאל 'איך' אראפברענגען 'אזוינס' אויף דעם עולם? זאל איך זיין די ערשטע [צו] אזוינס אראפברענגען אויף דעם עולם?^{טו}

לח

הקדמה לישוב קושיא ג בפרשת תולדות

בגמרא דשמעון העמסוני דרש כל 'אתין' שבתורה, וכיון שהגיע לאת ה' אללקיך תירא, פירש מלדרוש, כי ירא היה להשוות שום דבר לכבוד המקום. עד שבא רבי עקיבא ודרש דבא לרבות תלמידי חכמים, שהשוה הכתוב כבודם ומוראם לכבוד המקום, יען שהם דבוקים בהשי"ת על ידי לימוד התורה על אמתתו

לאמיר זען.

די גמרא זאגט^{טו}, שמעון העמסוני היה דורש כל 'אתין' שבתורה, כיון שהגיע לאת ה' אללקיך תירא (ואתחנן ו, יג. עקב י, כ), פירש. עד שבא רבי עקיבא ולימד, את ה' אללקיך לרבות תלמידי חכמים.

לט

[וביאור הענין, כי] פארוואס איז פירש, [לפי שסבר שמעון העמסוני] מ'קען עפעס צוגלייכן צו השם יתברך?^{טז}

זאגט ער [רבי עקיבא] ניין, א תלמיד חכם וואס ער איז דבוק אין השי"ת [ע"י וורתו, הוא בכלל כבוד שמים לדמות מוראו למורא הקב"ה, וכמ"ש (אבות ד, יב) מורא רבך כמורא שמים]^{טז}.

מ

נו מוז דאך זיין, אז דער וואס ער גייט טאקע אמת'דיג אין דרך התורה דעם קאן מען צוגלייכן צו השם יתברך, מוז ער דאך זיין דבוק אין השם יתברך.

^{טו} דאז בימים ההם לא היה עדיין מין זה, הגם שרוב העולם היו עובדי עבודה זרה ולא היו רק אנשים מועטים שעבדו את ה', כגון שם נער, ואת הנפש אשר עשו בחרן שהיו סביב לאברהם ויצחק, עם כל זה מי שהיה עובד עבודה זרה היה שם לגמרי, ולא היה לו שום שייכות עם עובדי ה', ואותן שהיו עובדי ה' לא היה להם שום שייכות לעבודה זרה ולעובדיה, ולא נהנו בהנאתם ולא הצטערו בצרתם, רק היו פרושים לגמרי מדרכם, ולא היה עוד מין כזה שהיה פוסחים על שתי הסעיפים. על כן אמרה רבקה אם אני אהיה הראשון בעולם להביא מין כזה שפוסח על שתי הסעיפים, הלאי שלא עיברתי, וזה היה הסיבה שנתחרטה על הריונה. אבל לא משום צערא דגופא, דוודאי רבקה אמינו הפקירה את עצמה ואת צערה בשביל כבוד שמו יתברך, אלא על ידי שחשבה שהוא עיבור אחד וכו', אז אמרה שיותר טוב היא לה שלא תלד כלל, ממה שיהיה לה כן כזה שגורם מכשול היותר גודל לישראל, אותם הפוסחים על שתי הסעיפים. (מדברי רבינו בליל ש"ק תולדות תשי"ז).

^{טז} בגמרא (פסחים כב: קידושין נו. בבא קמא מא: בבבוצות ו:): דתנאי שמעון העמסוני ואמרי לה נחמיה העמסוני היה דורש כל אתים שבתורה, כיון שהגיע לאת ה' אללקיך תירא, פירש. אמרו לו תלמידיו, רבי כל אתים שדרשת מה תהא עליהן, אמר להם כשם שקבלתי שכר על הדרישה כך אני מקבל שכר על הפרישה. עד שבא רבי עקיבא ולימד, את ה' אללקיך תירא, לרבות תלמידי חכמים.

^{יז} וכפירוש"י בקידושין: פירש. שירא לרבות שום דבר להשוותו למורא המקום.

^{יח} כמבואר במהרש"א קידושין (נו): גמרא, דריש כל אתין שבתורה וכו'. שהו ודאי כבוד התורה שאין בה שום אות שלא לצורך, ולזה קאמר כשם שקבלתי שכר על הדרישה מפני 'כבוד התורה', כן אקבל שכר על הפרישה, שזו 'כבוד שמים' הוא, שאין להשוות לו שום דבר לרבות. ורבי עקיבא לא היה חש בזה מלרבות תלמיד חכם, שגם זה בכלל כבוד שמים ותורתו, שהם לומדים אותה, וק"ל.

ובמהרש"א בבא קמא (מא:): גמרא, כיון שהגיע לאת ה' אללקיך תירא פירש כו'. בפרק האיש מקדש (קידושין נו). פירש, רש"י שהיה ירא [שמעון העמסוני] לרבות שום דבר להשוותם למורא המקום, עכ"ל. ור"ל דאזהרת את ה' אללקיך תירא, היא גופה מביאו להיות ירא מהמקום שלא להשוות לו שום דבר, ולכן פירש, וזהו שאמר כך אני מקבל שכר על הפרישה, דמתוך מצות מורא מהמקום גופיה אני פורש, והנני אקבל שכר על מצוה זו שקיימתי. ורבי עקיבא שבא ולמד לרבות תלמידי חכמים, סבירא ליה דאין זה משהו מורא תלמיד חכם למורא מקום, כי המורא מהם הוא מוראו, כי מתוך שהוא ירא מה', הוא נשמע להם לקבל עליו יראת ה' ומצותיו. וזהו שאמרו (אבות ד, יב) ומורא רבך כמורא שמים, כי המורא מרבו היא בעצמה מורא השמים, וק"ל.

מא

ישוב קושיא נ בפרשת תולדות

ועתה כשראתה רבקה שאפשר לחלמיד חכם המשתוקק לבית המדרש, לרוץ גם לפתח עבודה זרה, הבינה שאי אפשר שאיש כזה יהיה דבוק בהשי"ת ושהכתוב יאמר להשוות מוראו למורא שמים, ועל כן הלכה "לדרוש" את תיבת "את ה'" אלקיך תירא, מה בא לרבות, דהרי שוב אי אפשר לומר כרבי עקיבא שבא לרבות תלמידי חכמים

נו אז דאָס איז מעגליך אז איינער איז אַ תלמיד חכם און ער זאָל נאָך האָבן השתוקקות ער זאָל וועלן גיין דאָרט צו די עבודה זרה, [בדאי אינו דבוק בהשי"ת, ואם כן] ווי קען ער זיין גלייך צו השם יתברך, [והלא כתיב כי לא קל-חפץ רשע אִתָּה] לא יִגְרָף רַע (תהלים ה, ה), ביי השם יתברך קען אזוינס נישט פאסירן.

מב

[והנה רבקה כשעברה על פתח בית המדרש], זי איז דאָך געווען טאָקע בבית מדרשו של שם ועבר, אַן אָמַת'דיג פּלאַץ פון תורה. [און] צום סוף וויל ער נאָך גיין וואו ס'איז דאָ דאָרט עבודה זרה? נו וויאזוי קען דאָס זיין? [על כן חשבה] נו קאָן מען דאָך שוין נישט דרש'נען אַת ה' אַלקיך לרבות תלמידי חכמים.

מג

דאָס איז דער פֿשט. ווען זי האָט געהערט דאָ אז ס'קאָן "אזוינס" פאַרקומען, [לכן] וַתִּלְךָ 'לְדַרְשׁ' "אַת ה'", זי איז געגאָנגען "דַּרְשׁ'נען" דעם "אַת ה'" "אַלקיך תִּירָא, לרבות תלמידי חכמים], וויאזוי [קאָן מען דאָס דרש'נען]. [כי אמרה] איך קען שוין נישט דרש'נען [כרבי עקיבא לרבות תלמידי חכמים, ולהשוות מוראם למורא שמים], אז דאָס קען 'אזוינס' פאסירן^ט.

מד

ישוב קושיא ד בפרשת תולדות

ועל זה הודיעו לה כי שְׁנֵי גוֹיִם בְּכַטְנָה, ואין כאן פוסח על שתי הסעיפים, רק אחד צדיק ואחד רשע. ובוה התנחמה על צערה, וגם היה לה תשובה דשפיר יכולין לדרוש כרבי עקיבא, דאת ה' בא לרבות תלמידי חכמים

האָט מען איר געענטפערט ניין, דאָס קען טאָקע נישט פאַרקומען. אין די הייליגע תורה ווער ס'איז דבוק, דער קען דאָס נישט פאַרגלייכן [לאהוב גם עניני עבודה זרה].

נאָר דעס איז "צוויי", שְׁנֵי גוֹיִם בְּכַטְנָה ...

ממילא איז שוין פאַרענטפערט געווען [על צערה ושאלתה אַם כֵּן לְמָה זֶה אֲנִכִּי, כי באמת אין זה איש אחד הפוסח על שתי הסעיפים, רק אחד צדיק גמור ואחד רשע גמור. וכן נתייבשה לה דרשת אַת ה' אַלקיך תִּירָא, דשפיר דרשינן לה כרבי עקיבא להשוות מורא תלמיד חכם למורא שמים, כי באמת אי אפשר להיות כזאת אצל תלמיד חכם אמיתי הדבוק בתורה באמת].

מה

והוצא מזה כי צריך להיות ד' אמות של "הלכה בלבד", ואין לערב שום דבר זר עם התורה הקדושה

יהיה איך שיהיה, קומט אויס [שאין לַעֲרֹב שום דבר חול בעניני התורה הקדושה, וכמו שפירשתי לעיל באמרם] מיום שחזר בית המקדש אין לו להקדוש ברוך הוא אלא ד' אמות של הלכה "בלבד".

^ט ויעיין עוד ענין זה ביתר ביאור בדברי רבינו בליל ש"ק תולדות תשי"ז (בחינושי תורה תשי"ז עמוד קעג).

מו

ישוב קושיא ח

ונמצא כי בעשרה בטבת היה חורבן כפול, א] שבו התחיל הפורענות של חורבן בית המקדש, כמה שהצד האויב על חומת ירושלים. ב] שבו היה סוף הג' ימי חושך, שהרגישו טעם המר של עירוב עניני חול בתורה, שזה גורם חורבן אף לאותה שארית הנשאר בישראל לאחר חורבן בית המקדש

איז אַזוי: פון די דריי טאָג חושך, דער דריטער טאָג פון די דריי טאָג איז עשרה בטבת. [ונמצא כי ביום] עשרה בטבת האָט מען נאָך געשפּירט דעם טעם [המר של תירגום התורה], און אַז ס'קאָן זיך פאַרשפּרייטן חלילה לַיָּנִית 'אין' די תורה הקדושה, [וואָס] דאָס איז אַ ביטערער טעם.

קומט אויס, אויסערן חורבן [בית המקדש, אשר האתחלתא דפורענותא היה ביום עשרה בטבת, וואָס] דער חורבן בית המקדש איז זייער נישט גוט, נאָר 'דאָס' [החושך של ג' ימי טבת] האָט געברענגט [אַז] ס'איז אַ חורבן נעבעך [אויך] אין דעם וואָס ס'איז 'געבליבן' פונעם חורבן [בית המקדש] (כדלקמן), איז דאָס אַ טאָפּלער חורבן.

אין דעם עשרה בטבת האָט מען געשפּירט ביידע טעמים [מרים] אויפאַמאָל. דאָס איז נאָר געווען 'דעמאָלטס' [בעשרה בטבת], דאָס איז נישטאָ אין אַן אַנדערן טאָג.

מז

וחורבן כפול כזה לא היה בשאר תעניתים. אבל בעשרה בטבת היה סכנה לכל "קיום העולם", שהרי קיום העולם הוא או ע"י עבודת בית המקדש, או ע"י לימוד התורה הקדושה, ואם מערבין קודש בחול או על מה יתקיים העולם

אַן אַנדערער טאָג [של תענית] איז [נאָר אויף דעם] חורבן בית המקדש אַליין, דעם אַליין. [אַבער] אַז ס'איז געקומען אין עשרה בטבת האָט מען נאָך געשפּירט, איז מען נאָך אין די דריי טאָג חושך, און ס'איז דאָ נאָך חורבן ירושלים אויך [על שמך מלך בבל על ירושלים ביום זה], ביידע אינאיינעם שוין, אוי ווי, דאָס איז שוין אַ געוואָלטיגער [צרה, דעל ידי זה נמצא חס ושלום] ס'איז נישטאָ קיין "קיום העולם".

[דקיום העולם הוא] אָדער דער בית המקדש, אָדער תורה². אַז דאָס איז געבליבן [התורה, יש קצת נחמה, אָבער אַז] דאָס איז אויך שוין נישטאָ, נו אויף וואָס דען קען שטיין די וועלט.

מח

ולכן כדי לתקן ענין זה של עירוב קודש בחול, שיש בזה משום "קיום העולם", הרי כרוך בזה ענין "פיקוח נפש", ועל כן שפיר כתב האבודרהם דוחה את השבת, שהרי פיקוח נפש דוחה שבת

איבערדעם [כדי לתקן ענין כזה, נמצא] ס'איז רעכט "פיקוח נפש", [ופיקוח נפש] דעם איז שוין דוחה שבת.

איבערדעם זאָגט דער אבודרהם, אַז ווען דאָס העט געפאַלן אום שבת איז עס דוחה [והיו מתענין בשבת].

מט

היוצא מזה לענין החזקת הישיבה ביום זה

על כן ביום עשרה בטבת הוא זמן הראוי להחזקת תורה במהרה, שהוא ד' אמות של "הלכה בלבד", כדי לתקן הצרה והחטא שנגרם בימים אלו ע"י עירוב קודש בחול

איז טאָקע היצט דער זמן, עשרה בטבת, זאָל מען זען מ'זאָל מחזיק זיין מ'זאָל קענען אויפשטעלן אַ ישיבה וואָס ס'זאָל זיין ד' אמות של הלכה "בלבד", נישט

² כמו שמבואר בדברי החתם סופר דלעיל. וכמו שמבואר גם בגמרא הנ"ל, "דמשחרב בית המקדש" אין לו להקב"ה אלא ד' אמות של הלכה בלבד, דהיינו תורה. דמוכח דענין התורה הוא במקום הבית המקדש.

געמישט מיט יוֹנִית, אָדער כדומה און כדומה, אַזוי ווי ס'איז בענינו הרבים היינט, ס'קומט פֿאַר [באיזה ישיבות].

איבערדעם איז היצט דער זמן פון דעם, מ'זאָל 'דאָס' מחזק זיין, מ'זאָל דאָס אויפשטעלן.

אַזוי האָט זיך דאָס טאַקע פונקט געטראָפֿן [מן השמים, שהמסיבה איקלע בליל י' בטבת], ווייל דאָס קער צו עשרה בטבת [לתקן ענין כזה, לחזק תורה בטהרה מבלי תערוכת חול בקודש].

ג

וכמו שכתב הרמב"ם דתכלית יום התענית הוא כדי להוכיח עצמנו על איזה חטאים באו הצרות, ולתקן אותם ולשוב עליהם [וויין דער רמב"ם זאָגט דאָך^{כא}, אַז די אַלע תעניתים זענען דאָך [כדי] מ'זאָל זיך דערמאָנען [על מה באו כל אלו הצרות] און מ'זאָל תשובה טון [על אותן חטאים], מ'זאָל דאָס פֿאַררעכטן].

[וממילא בעשרה בטבת] ברויך מען 'דאָס' מתקן זיין, 'דאָס' פֿאַררעכטן.

נא

ובזכות "התורה" נצא מגלות הרביעי, ונזכה לגאולה ולבנין בית המקדש השלישי, כמו שאמרו חז"ל ממילא [בזכות קיום והחזקת התורה נזכה להגאולה ולבנין בית המקדש השלישי, וכמו שאמרו] [ויקרא רבה ז, ג] אין הגליות מתכנסות אלא בזכות תנויי, דורך די תורה הקדושה. [ובזה יתוקן גם צרה השניה של עשרה בטבת, שהוא ענין חורבן בית המקדש שהיתה האתחלתא לזה ביום זה].

נב

המשך ישוב הקניזות בפרשת ויגש

הקרמה לישוב קושיא 1-1

היצט קום איך דאָ צוריק צו די פרשת השבוע, [לבאר לשון הפסוק] וְעָתָה יֵשְׁבוּ נָא עִבְדֶּיךָ בְּאֶרֶץ גִּשֵּׁן.

נג

לאָמיר זען. דאָס וואָרט "ישיבה" איז טייטש אַ "קביעות". אַזוי ווי ער זאָגט [בשלי"ה הקדוש, ברמז הפסוק] אַכְלָת "יוֹשְׁבֵיהָ" (כדלעיל אות ט).

^{כא} ברמב"ם הלכות תענית פרק א (א-א): מצות עשה מן התורה לזעוק ולהריע בחוצרות על כל צרה שתבא על הציבור, שנאמר (בהעלהך י, ט) על הצר הצר אֶתְכֶם וְהִרְעַתְם בְּחֻצְרוֹת, כלומר כל דבר שייצר לכם, כגון בצורת ודבר וארבה וכיוצא בהן, זעקו עליהן והריעו. ודבר זה מדרכי התשובה הוא, שבזמן שתבוא צרה ויזעקו עליה ויריעו, ידעו הכל שבגלל מעשיהם הרעים הורע להן, ככתוב (ירמ' ה, כה) צִנּוֹתֵיכֶם הִטּוּ וגו', וזה הוא שיגרום להם להסיר הצרה מעליהם. אבל אם לא יזעקו ולא יריעו, אלא יאמרו דבר זה ממנהג העולם אירע לנו, וצרה זו נקרה נקרית, הרי זו דרך אכזריות, וגורמת להם להדבק במעשיהם הרעים, ותוסיף הצרה צרות אחרות. הוא שכתוב בתורה (בחוקתי כו, כג-כד) וְהִלַּכְתֶּם עִמִּי בְּקִרְי וְהִלַּכְתִּי עִמָּכֶם בְּחֻמַּת קִרְי, כלומר כשאביא עליכם צרה כדי שתשובו, אם תאמרו שהוא קרי אוסיף לכם חמת אותו קרי.

ושם בפרק א (א-א): יש שם ימים שכל ישראל מתענים בהם מפני הצרות שאירעו בהן, כדי לעורר הלבבות ולפתוח דרכי התשובה, ויהיה זה זכרון למעשינו הרעים ומעשה אבותינו שהיה כמעשינו עתה, עד שגרם להם ולנו אותן הצרות, שבזכרון דברים אלו נשוב להיטיב, שנאמר (בחוקתי שם, מ) וְהִתְוַדּוּ אֶת עֲוֹנָם וְאֶת עֲוֹן אֲבֹתָם וגו'. ואלו הן, יום שלישי בתשרי, שבו נהרג גדליה בן אחיקם, ונכבית גחלת ישראל הנשארה, וסייבם להתם גלותן. ועשירי בטבת, שבו סמך מלך בבל נבוכדנאצר הרשע על ירושלים, והביאה במצור ובמצוק. ושבעה עשר בתמוז, וחמשה דברים אירעו בו וכו'. ותשעה באב, וחמשה דברים אירעו בו וכו'.

נד

ומצינו בגמרא כי סתם לשון "ישיבה" הוא כינוי למקום הרבצת תורה והעמדת תלמידים, וכמו שאמרו דמעות לא פסקה "ישיבה" מישראל, אברהם זקן ויושב "בישיבה", וכן יצחק ויעקב ומושה, וכן במצרים ובמדבר חמיר היה להם "ישיבות" מ'געפינט אָבער אין די גמרא דעס וואָרט "ישיבה" [דהוא כינוי למקום הרבצת תורה], רעכנט אויס די גמרא דאָרט אין יומא דף כ"ח^{כב}, מעולם לא פסקה "ישיבה" מישראל, היו במצרים איז געווען ישיבות [עמהם, שנאמר] (שמות ג, טז) לָךְ וְאֶסְפָּתָ אֶת יָדְכֶנִּי יִשְׂרָאֵל, אזוי שטייט.

אברהם אבינו [זקן ויושב בישיבה, שנאמר] (חיי כד, א) וְאֶבְרָהִם יָזָק. [וכן] (תולדות כז, א) וַיְהִי כִּי יָזָק יִצְחָק, [איז] ס'שטייט "זקן", זעט מען ער איז געווען אַ תופס ישיבה. [וכן] אין די מדבר, און אין מצרים, איבעראַל איז געווען "ישיבות".

נה

ולכאורה צריך טעם למה נקרא סתם "ישיבה" על מקום תורה, וחלא שייך גם שאר אופני ישיבה, כגון "יושבי קרנות" וכדומה לכאורה וואָס רופט ער [עס] עפעס אָן [בלשון] "ישיבה", זאָל ער זאָגן מעולם לא פסקה "תורה" מישראל, [ומהו לשון] "ישיבה".

[והלא] ס'איז דאָך פאַרהאַנגן אַ "ישיבה" [גם באופן שהוא שלא כהוגן], ווי מ'זאָגט [בתפילת רבי נחוניא בן הקנה ביציאתו מבית המדרש] [ברכות כח:] [מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ שְׁשֵׁמֶת חֻלְקֵי מִיּוֹשְׁבֵי בֵּית הַמִּדְרָשׁ וְלֹא שְׁמֵת חֻלְקֵי מִיּוֹשְׁבֵי קֶרְנוֹת], אַ ישיבה איז דאָך פאַרהאַנגן "יוֹשְׁבֵי קֶרְנוֹת" אויך. די וואָס זענען נישט פון די יושבי בית המדרש, להבדיל איז דאָ יוֹשְׁבֵי קֶרְנוֹת. [ואם כן] וויאזוי ווייס איך פון דעם וואָרט "ישיבה" [סתם, דהכוונה על יושבי בית המדרש דייקא].

נו

אמנם ביאור הענין, כי חכו"ל דיבור לפי אמתת הענינים, דלשון "ישיבה" מורה על ענין קביעות ונצחיות

נאָר וואָס דען, זיי האָבן געשמועסט [כפי מה שהוא] אליבא דאמת.

נז

והעוסקים בעניני עולם הזה שאין לה נצחיות, אין ראויים להקרא בשם "יושבים", כי בעולם הזה אנו רק כנר ולא כתושב, ומכל שכן היושבי קרנות שאין לעמקם קיום אף בהיותם עדיין בעולם הזה

[דהאמת הוא כן] 'דאָ' איז מען אַ "גֵּר", אויף 'דעם עולם'. ווי דער של"ה הקדוש זאָגט אז אַרץ אַכְלָת "יוֹשְׁבֵיהָ".

ס'שטייט [וישלח לו, כ] [אַלְהָ בְנֵי שְׁעִיר הַחֲרִץ יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ, בֵּי דֵי בְנֵי שְׁעִיר, [ומקשה בגמרא] [שבת פה.] אטו כולי עלמא 'יושבי רקיע' [יניהו], נאָר [הכוונה כן] זיי זענען געווען בקי [בישובה של ארץ, שהיו אומרים, מלא קנה זה לזית, מלא קנה זה לגפנים, מלא קנה זה לתאנים]. [ווען] מ'איז עוסק [דערין, נקרא יושבי הארץ. אבל בעלמא הוא לשון תמורה כדמקשה בגמרא]. וואָרן 'דאָ' איז מען אַ "גֵּר", [שאין נשארים פה לנצח].

ווער שמועסט [נאָך] פון די "יושבי קרנות", איז אודאי [אין לזה קיום שהרי הוא בבחינת] [משלי כג, ה] הִתְעִיף עֵינָיֶךָ בּוֹ וַאֲיַנְנוּ^{כב}, דאָס איז דאָך אודאי נישט קיין 'נצחיות'.

^{כב} בגמרא יומא (כח:): מימיהן של אבותינו לא פרשה "ישיבה" מהם. היו במצרים, ישיבה עמהם, שנאמר לָךְ וְאֶסְפָּתָ אֶת יָדְכֶנִּי יִשְׂרָאֵל. היו במדבר, ישיבה עמהם, שנאמר (בהעלתך יא, טז) וְאֶסְפָּתָ לִי שְׁבָעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל. אברהם אבינו זקן ויושב בישיבה היה, שנאמר וְאֶבְרָהִם זָקֵן וְגו'. יצחק אבינו זקן ויושב בישיבה היה, שנאמר וַיְהִי כִּי יָזָק יִצְחָק. יעקב אבינו זקן ויושב בישיבה היה, שנאמר (ויחי מח, ט) וַיְעִנִּי יִשְׂרָאֵל כְּבֹדוֹ מִזָּקֵן. אליעזר עבד אברהם זקן ויושב בישיבה היה, שנאמר (חיי כד, ב) וַיֹּאמֶר אֲבִרָהֶם אֵל עֲבָדוֹ זָקֵן בֵּיתוֹ הַמִּשְׁלָ בְּכָל אֲשֶׁר לוֹ, אִמְרוּ רַבִּי אֵלְעָזָר שְׁמוֹשְׁל בְּתוֹרַת רַבּוֹ. הוּא דְמָשָׁק אֱלִיעֶזֶר (לך טו, ב), שדולה ומשקה מתורתו של רבו לאחרים.

^{כב} ועיין בדברי רבינו ליל ד' דחנוכה בתור"ג וולש"ק: דער כולל איז, דעם וואָס ס'איז מסטרא דקדושה דעס איז

נח

אבל אותן העוסקים בתורה, או בהחזקת התורה, הם עוסקים בדבר נצחי העומד להם תמיד הן בעולם הזה והן בעולם הבא. ולזה אמרו דמעות לא פסקה ישיבה מישראל, כי אותן הישיבות הישנות של ימי האבות, והישיבות שבמצרים ובמדבר, עדיין פירותיהם קיימת עד היום לנצח, וכל שכן שהזכות עומדים לנצח לעולם הבא

[ולעומת זה] ווען מ'שמועסט פון תורה הקדושה [אינו בחינת גירות]. אז מ'טוט עפעס פאר די תורה הקדושה, איז עס א נצחיות, דאָרט איז מען "קיינ גר".

וואָרן [סיי] וואָס ס'טוט זיך מיט א מענטש [בעולם השפל], דאָס נעמט מען זיך מיט [בעולם העליון, מה שפעל עבור התורה הקדושה. וכדכתיב] אַגוּרָה בָּאֵהֶלֶךְ עוֹלָמִים (תהלים סא, ה), שאומרים דבר שמועה מפיו⁷¹.

נט

אז מ'איז מחזיק א ישיבה, מ'איז מחזיק "תורה", און ס'קומט ארויס קינדער [בני תורה], ס'ציען זיך דורות, [נמצא דהרינן] אלע דורות [שלאחריהם] זענען דאָך פון דעם נתקיים געוואָרן, [פון דעם] וואָס מ'האָט אויפגעצויגן "תינוקות של בית רבן" און "תלמידים" און "בני ישיבה", בזמן הגמרא, און נאָך אין די מדבר, און ביי אברהם אבינו, און ביי משה רבינו⁷². ווי די גמרא רעכנט דאָך אויס [יומא שם] [מימיהם של אבותינו] 'לא פסקה' ישיבה מישראל, [ולדרכינו הכוונה] דעס האָט זיך נישט אויפגעהערט [גם בדורות שלאחריהם].

[ונמצא דהמחזיק תורה ותומך ישיבה] האָט מען א כח אין א "דבר נצחי, בזה ובכא". [הן בזה] ווילאנג די וועלט שטייט [בעולם הזה], ביז משיח וועט קומען. און [הן בכא] אויף 'יענעם עולם' וואָס מ'נעמט מיט.

ס

ועל כן מקום הרבצת תורה שפיר ראוי ליקרא בשם "ישיבה", יען כי הוא ישיבה נצחית בזה ובכא [וממילא כשאמרו סתם לשון "ישיבה" בגמרא, שמורה על קיום "נצחי", מובן מאיליו כן] מ'שמועסט נישט חלילה פון קיין שום עבירות [כיושבי קרנות], נאָר מ'שמועסט דאָך דאָרט אַהין [על עולם העליון], דעס לשון "ישיבה" הייסט לפי זה אז ס'איז א "קביעות" [ודבר נצחי]. איבערדעם ווערט עס אָנגערופן [מקום הרבצת תורה] מיטן נאָמען "ישיבה".

סא

וכן אמרו במשנה מרבה "ישיבה" מרבה חכמה, ופירשו המפרשים דקאי על המרבה תלמידים בתורה. וכן בכמה מקומות בדברי חכ"ל נקרא סתם ישיבה על מקום הרבצת תורה. די זעלבע זאך מיינט דאָך די משנה (אבות ב, ז), מרבה "ישיבה" מרבה חכמה. [דפירושו אז] מ'איז מרבה תלמידים ווי זיי זאָגן פֿשט⁷³, איז מען מרבה חכמה.

טאקע אן אייביגע זאך ... אָבער דעס וואָס ס'קומט פון די כוחות השטן דאָס איז הָתָעִיף עֵינִיךְ בּוֹ וְאֵינְנוּ, דאָס איז נאָר אויף דערווייל, אַזוי ווי דער מהרש"א זאָגט (ברכות ז: [על לשון הגמרא] רשע "שהשעה" משחקת לו ... ער זאָגט נישט רשע שמשחקת לו, וואָס איז דער "השעה" משחקת, די צייט, זאָגט ער וויל דאָס איז אַלעס אויף א צייט, דאָס גיט אַמאָל אַן עק, דאָס איז נישט אויף אייביג.

⁷² כמבואר בגמרא יבמות (צו: ז): ורבי יוחנן מאי טעמא קפיד כולי האי [שיאמרו דבר שמועה מפיו], דאמר רב יהודה אמר רב, מאי דכתיב אַגוּרָה בָּאֵהֶלֶךְ עוֹלָמִים, וכי אפשר לו לאדם לגור בשני עולמים, אלא אמר ר' דוד לפני הקדוש ברוך הוא, רבונו של עולם, יהי רצון שיאמרו דבר שמועה מפיו בעולם הזה. דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי, כל תלמיד חכם שאומרים דבר שמועה מפיו בעולם הזה, שפתותיו דובבות בקבר וכו'.

⁷³ בפ' הברטנורא (אבות שם): מרבה ישיבה מרבה חכמה. מי שמרבה בתלמידים, התלמידים מחזירים אותו, ומרבים ומוסיפים על חכמתו.

[ולכאורה] זאל ער זאגן מרבה 'תורה' מרבה חכמה, [ולבסוף אומר] נאָר מרבה 'ישיבה'.

[אבל לדרכינו אתי שפיר, כין איבעראַל ווערט עס אָנגערופן "ישיבה" סתם, על שם הקביעות והנצחיות שבו]. מ'זעט דאָך [אַז] אין גאַנצן, איבעראַל [בדברי חכמז"ל, אַז] דעם העמדת תלמידים מיט הרבצת תורה ווערט אָנגערופן בלשון "ישיבה". אין [דברין] חכמינו ז"ל זעט מען, אין די גמרא, וואו ס'שטייט ערגעץ, איבעראַל [נקרא זה בלשון "ישיבה" סתם].

סב

ישוב קושיא ו (באופן ב), וקושיא ז

"לגור" 'באָרן' באַנו, דסתם ביאתנו בעולם הזה "בארין" הוא רק בבחינת "גר" ולא כתושב, אבל ועתה "ישוב" נא עבדיך, להעמיד לנו "ישיבה" שהוא מקום הרבצת תורה, זה יהיה באָרן נשן דייקא, שהוא מקום מובדל ומפורש מן המצרים

און זיי האָבן דאָך געזוכט [יעקב ובניו כשירדו מצרים] ס'זאל נישט זיין 'געמישט', [נאָר] זיי זאלן זיין 'אָפגעטיילט' פון די מצריים.

האָבן זיי געזאָגט "לגור" 'באָרן' באַנו. דעס וואָס מ'איז [געקומען] אויף 'דער' וועלט, "באָרן", איז אַלעס "גירות".

וְעַתָּה "יִשְׁבוּ" נא, וויאָזוי ס'זאל זיין עפעס אַ "ישיבה" [שהוא מקום הרבצת תורה והעמדת תלמידים], האָבן זיי געזאָגט דאָס קאָן נאָר זיין באָרן גשן, דאָרטן וועלן אידן זיין מובדל ומפורש פון די אומות.

ממילא איז פאַרענטפערט, דעס זאָגט ער, איבערדעם הייבט ער אָן "לגור" באָרן, און ער לאָזט אויס "יִשְׁבוּ". נוכן מיושב למה אמרו בכלל לשון "ישיבה" בעולם הזה, דקאי על מקום הרבצת תורה שנקרא כך].

סג

חקדמה לישוב קושיא ב, וקושיא ח

כל אחד הוא בכלל "תינוקות של בית רבן" בנערותו, אבל להשאר "בישיבה" גם בגדלותו וזקנותו, הם רק יחידים הוויכוח לזה, כי רבים צריכן לעסוק בפרנסה וכדומה. אבל מ"מ "להחזיק" ולתמוך בתורה, זה מוטל על כל אחד

נאָר לאָמיר זען. מילא טאַקע אמת, [בכלל] "תינוקות של בית רבן" איז יעדער [בגדלותו], אָבער אויף צו 'בלייבן' אין "ישיבה" און לערנען, דאָס איז נישט [יעדער].

קודם ווייל אלף נכנסין לבית המדרש ואחד מהם יוצא [להוראה]¹², נישט יעדערער קאָן דאָך זיצן אייביג אין "ישיבה", מ'איז דאָך טרודין על המַחֲיָה וְעַל הַכִּלְכֻּלָּה, מ'דאַרף האָבן פֿרַנְסֶה, און מ'דאַרף מחזיק זיין [את התלמידי חכמים שנשארים בבית המדרש, ואם כולם ישארו בבית המדרש לא יהיה מי שיחזיק אותם].

קאָן דאָך נישט יעדערער [בלייבן אין ישיבה].

[איז] טאַקע 'בלייבן' בלייבן [נאָר] "יחידים", אָבער 'מחזיק זיין' ברויך "יעדער".

¹² כמבואר בויקרא רבה (ב, א): בנוהג שבעולם, אלף בני אדם נכנסין למקרא, יוצא מהן ק'. ק' למשנה, יוצאין מהן י'. י' לתלמוד, יוצא מהן אחד. הדא הוא דכתיב (קהלת ז, כח) אֶדָם אֶחָד מֵאֲלֶף מִצָּאתִי. וכן בקהלת רבה (ז, כח): אֶשֶׁר עוֹד בִּקְשָׁה נִפְשִׁי וְלֹא מִצָּאתִי, אֶדָם אֶחָד מֵאֲלֶף מִצָּאתִי. בנוהג שבעולם, אלף בני אדם נכנסין למקרא, יוצאין מהן ק', למשנה, יוצאין מהן עשרה, לתלמוד, יוצא מהם אחד להוראה וכו'.

סד

ישוב קושיא ב, וקושיא ה

ועל כן התחיל בלשון יחיד "וַיֵּשֶׁב" יִשְׂרָאֵל, כי רק יחידים זוכים להיות תמיד בשיבה, ומסיים בלשון רבים "וַיֵּאָחֲזוּ" כֹּה, כי להיות אחוז ומחויק בשיבה, כזה צריכין להשתתף כל אחד, והוא דבר המוטל על הרבים

איבערדעם הייבט ער אָן "וַיֵּשֶׁב" יִשְׂרָאֵל, שטייט לשון יחיד, [ווייל] נישט יעדערער בלייבט טאַקע אין די "ישיבה" אויף כסדר.

אַבער "וַיֵּאָחֲזוּ" כֹּה, 'אויפהאַלטן' עס, 'מחזיק' זיין, דאָ שטייט שוין לשון רבים, [ווייל] דאָס ברויך יעדער אין דעם צו האָבן אַ חלק דערינען, אַ רבים.

סה

ישוב קושיא ד

[ובזה מיושב גם דברי התרגום יונתן, שכנו להם בתי מדרשות, דשפיר מרומז זאת בלשון הכתוב דמיירי מענין זה, וכמו שביארנו בלשון הכתוב "וַיֵּשֶׁב" יִשְׂרָאֵל וגו' "וַיֵּאָחֲזוּ" כֹּה].

סו

ולענינינו:

הגם איך מוז אפילו זאָגן, למשל 'ביי אונז' איז מעשה לסתור [ממה שאמרנו שהתלמידים מועטים והמחזיקים מרובים, שהרי אצלינו] אין די "ישיבה" קיין-עין-הרע איז דאָ אַ פאַר טויזנט [תלמידים], אַבער אידן אויף "מחזיק" צו זיין איז נישטאָ קיין טויזנט. [ונמצא] ביי אונז איז פאַרקערט, ביי אונז העט געדאַרפט שטיין גיווען, דאָרט ביי די "ישיבה" דאָרף שטיין "וַיֵּשֶׁבוּ" לשון רבים, [און] ביים "וַיֵּאָחֲזוּ" קען מען נאָר זאָגן בלשון יחיד, [ווייל ס'איז] טאַקע נאָר 'יחידים', יחידי סגולה וואָס פאַרשטייען און זענען עס מחזיק.

[וכל שכן] אינדרויסן, בכלל אין די 'גרועסע אַמעריקע', איז מען דערווייטערט [פון אונז]. איך דאָרף דאָך נישטאָמאַל זאָגן אַז מ'קען נישט דאָרטן [לצפות לקבל מהם תמיכה], דאָס ווייסט מען שוין אַליין.

אַבער על כל פנים זע איך דאָ, אין די גוף המעשה זע איך גאָר פאַרקערט.

סז

אַבער די תורה הקדושה דערציילט, ס'איז נישט אַזוי געווען דעמאָלטס. יעקב אבינו, ווילאַנג [ער איז געווען] בחייו, [היו המחזיקין מרובים].

ווען ער איז אַוועקגעגאַנגען [מן העולם], זאָגט דער מדרש [ילקוט איוב רמז תתצט], האָט ער געהאַט שלשים רבוא אלף [מבני בניו] האָט ער שוין געהאַט, דאָס הייסט דריי מאָל הונדערט טויזנט קינדער, [ויש גורסין ס'רבוא], און דעמאָלטס איז נאָך אַלעס געוועזן, זיי זענען נאָך אַלע געוועזן בתכלית דבוק געווען אין קדושה.

הערשט נאָכ'ן הסתלקות, וַיָּמָת יוֹסֵף וְאָחָיו וְכָל הַדּוֹר הַהוּא (שמות א, ו), האָט זיך שוין אָנגעהויבן אַביסל דאָס פריצות. אַבער ווילאַנג 'זיי' זענען געווען אויף דעם עולם [היו כולם דבוקים בקדושה], אַבער ס'איז דאָך, נישט יעדער האָט דאָך געקאָנט בלייבן כסדר אין "ישיבה", זיי האָבן זיך געדאַרפט באַפאַסן [גם בטירדת פרנסה וכדומה], אַבער "וַיֵּאָחֲזוּ" כֹּה איז געווען 'יעדער'.

סח

ביאור לשון הפסוק וַיָּפְרוּ וַיָּרְבוּ מְאֹד

איך וועל זאָגן, מ'קען אפשר זאָגן בְּדֶרֶךְ צִחוּת, אויף דעם [המשך הפסוק שמסיים] וַיָּפְרוּ וַיָּרְבוּ מְאֹד.

סט

לשון "מאוד" פירושו ממן, ובוה פירש הקדושת יום טוב, את הכתוב אֲשֶׁר־אִישׁ יָרָא אֶת ה' בְּמִצּוֹתָיו חֲפִץ בְּמֵאֹד, דהוא ירא ה' גם בדברים התלויים "בממן", להשתתף בהחזקת תורה וצדקה, וכדומה

[דהנה] איך האב געזאגט כעין זה דאָס פאַריגע מאָל¹², טאַקע דאָס פאַריגע מאָל האָב איך עס נאָכגעזאָגט, [וואָס] דער טאַטע זכרוננו לברכה טייטשט אין קדושת יום טוב¹³ [במאמר הכתוב] (תהלים קיב, א) אֲשֶׁר־אִישׁ יָרָא אֶת ה' בְּמִצּוֹתָיו חֲפִץ בְּמֵאֹד. [דהנה בפסוק] וְאֶהְבֶּתָּ אֶת ה' בְּכָל "מְאֹדָךְ", אויף דעם דרִשְׁנִיט די גמרא (ברכות נד.) בכל ממונך. [ונמצא כן] "מאוד" מיינט מען "געלט".

[און] ס'איז פאַרהאנדן איינער - זאָגט ער [בקדושת יו"ט], - ער איז גאַנץ אַ וואוילער איד, אַ איד אַ "ירא שמים", אָבער ווען ס'קומט צו "אַ גרייצער" [געלט] דאָרט פאַרגעסט ער זיך, דאָרט איז ער נישט עומד בנסיון, איז ער נישט [נותן כראוי]. [ולשלול מזה אמר הכתוב] אֲשֶׁר־אִישׁ יָרָא אֶת ה', ער פאַרכט זיך פאַר'ן אייבירשטן, און בְּמִצּוֹתָיו חֲפִץ אפילו "מאד". אפילו אַז ס'קומט צו "געלט", זאָלסטו דיך אויך האַלטן אין די מְצוֹת ה' ברוך הוא. אפילו ס'קאָסט אים געלט. אַזוי זאָגט דער טאַטע זכרוננו לברכה אין קדושת יום טוב.

ע

המשך הכתוב הוא "וְיִאָחֲזוּ" בָּהּ, שהחזיקו ותמכו את הישיבה, וַיִּפְּרוּ בריבוי התלמידים, וַיִּרְבוּ "מאוד" שהעני להם ריבוי ממן מהתומכים, לפי הצורך של ריבוי התלמידים

קען זיין אפשר [על דרך זה בכוננת הפסוק וַיִּפְּרוּ וַיִּרְבוּ מאד, דהנה] ס'שטייט דאָ "וְיִאָחֲזוּ" בָּהּ [נדלדרכינו הכוונה על החזקת הישיבה ומקום תורה], זאָגט ער [בהמשך הכתוב], ס'איז געווען

¹² במסיבה להחזקת הישיבה בבאָרָא פאַרק, א' וישלח תשכ"ג. [ועיי"ש שהוסף רבינו על פי זה, דחיבת "מאוד" יש לה ג' פירושים, א' חזק הענין, ב' ממן, ג' דהיצר הרע נקרא כך, ומבאר שם רבינו איך שכל הג' פירושים תלויים זה בזה].

¹³ בקדושת יום טוב (וישלח): כי שְׂרִיתָ עִם אֱלֹקִים וְעַם אֲנָשִׁים וְתוֹכַל וגו', במדרש (ילקוט שמעוני) זה שאמר הכתוב (תהלים קיב א-ג) אֲשֶׁר־אִישׁ יָרָא אֶת ה' בְּמִצּוֹתָיו חֲפִץ בְּמֵאֹד גבור באַרְץ יְהִיָּה וְיָרֶעוּ וגו'.

והנראה לי בס"ד בהקדם אמרם ז"ל (תורת כהנים ריש הפרשה. קידושין כט.) אמר רבי שמעון ביותר צריך הכתוב לזרז במקום שיש חסרון כיס. יש לומר בכוננתו, כי יש כמה אנשים אשר מנְשָׁרִים קְלוּ וּמִשְׁרִיתָ גְּבוּרָה לְעִשׂוֹת רִצּוֹן קוֹנֵם וְחַפֵּץ צוּרֵם, ועם כל זה כשיבא לידם מצוה התלויה בממן מושכים את ידיהם מהמצוה ואינם עושים בשלימות, ועל זה בא הצוואה (ואתחנן ו, ה) וְאֶהְבֶּתָּ אֶת ה' אֱלֹקֶיךָ בְּכָל לִבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ, ודרשו חז"ל (ברכות נד.) בְּכָל מְאֹדְךָ בכל ממונך, והיינו שצריך להיות ירא ה' וחושב שמו יתברך גם במצוה התלויה בממן, ולהיות מן הזרזין מקדימין לעשות צדקה וחסד בתכלית השלימות, ויבטח בה' ובידו הגדולה כי הוא רב להושיע.

וזה שאמר דוד המלך ע"ה אֲשֶׁר־אִישׁ יָרָא אֶת ה', ר"ל שזה לאות ולראיה שהוא ירא ה', אם בְּמִצּוֹתָיו חֲפִץ "מאד", שם רומז למצות התלויים בממן גם כן, ואז על ידי זה יבא על שכרו שגבור באַרְץ יְהִיָּה וְיָרֶעוּ דור יִשְׂרָאֵל בְּיָדָךְ הוֹן וְעֶשֶׂר בְּכִיתוֹ וגו', שיתברך מִקְּדֵשׁ הַטוֹב בְּכָנִים גְּבוּרִים, שתולים בחצרות ה', בשפע ברכה והצלחה. על דרך שפירש אאמ"ו וצוקלה"ה בספר רב טוב (פרשת תזריע) אַחֲרֵי בְּלִיתִּי הִתֵּת לִי עֲדָנָה (וירא יח, יב) ראשי תיבות "עֲדָנָה" עוֹזֵר דָּלִים הוֹשִׁיעָה נָא, שע"י מעשה הצדקה היה לה הישועה בבנים.

לא כמו אלה מחוסרי אמונה, כאשר בעה"ר אנו רואים בדורינו הזה, שהמה מושבים בדעה כוזבת, אשר לאיש הישראלי שעובד את ה' בכל מאורו ועוסק בצדקה וגמילות חסדים, ושומר שבת כדת מחללו בטל ממלאכה להשתכר וכדומה, אי אפשר שיהיה לו עושר ונכסים, דאדרבה מהיפך להיפך הוא, כי על ידי זה ששומר מצות השם, ברכת השם תעשיר שיזכה לכל מיני השפעות טובות.

וזה אומרו כי שְׂרִיתָ עִם אֱלֹקִים וְעַם אֲנָשִׁים וְתוֹכַל, ר"ל עִם אֱלֹקִים, היינו בלימוד התורה ומצות שהיא עבודה לאלקים, וְעַם אֲנָשִׁים היינו במצות צדקה וכדומה התלוי בממן, ועל ידי זה וְתוֹכַל, כי שכרך גבור בארץ יהיה זרעו וכו'. וזהו שאמרנו במדרש ילקוט השמעוני הנ"ל, זה שאמר הכתוב אֲשֶׁר־אִישׁ יָרָא אֶת ה' בְּמִצּוֹתָיו חֲפִץ בְּמֵאֹד, שחפצו האדיר היא גם במצות "מאוד", היינו התלויים בממן, ועל כן ותוכל, כי גבור בארץ יהיה זרעו וגו' היא שכרו כנ"ל, והבן.

"וַיִּפְּרוּ", ס'הָאָט זיך געמערט די "תלמידים", הָאָט דער אייבירשטער געהאַלפֿן וַיִּרְבּוּ "מָאוֹד", זיי האָבן דאָך געדאַרפט אַסאַך "געלט", טאַקע "מאוד" [דהיינו ממון], איז געווען וַיִּרְבּוּ "מאוד" אַז מ'הָאָט עס געקענט אויפהאַלטן.

עא

וגם יש לפרש וַיִּרְבּוּ "מאוד", שהמחזיקים נתברכו ע"ז בעושר ונכסים, כי הקב"ה משלים ומחזיר להם צדקתם עם רווחים נאָר דער וַיִּרְבּוּ מָאָד קען מען זאָגן [באופן שני, דקאין] אויף דעם "וַיִּצְחָזוּ" בָּהּ. אַז דער וואָס ער איז "מְחֻזָּק", טאַקע 'דער אַליין', איז אויך געווען וַיִּרְבּוּ "מאָד" [שנתברך בעושר ונכסים].

אַז דער בורא כל עולמים איז אים [דאָס] מְשָׁלִים, דעם באַקומט מען 'צוריק' אַלעס [מְשָׁמִים, כי השי"ת] ער גיט אים דאָס צוריק מיט 'פֿאַרדינסט' [=ריוח].

עב

און אין פֿשטות איז געווען [כאופן הראשון], אַז פֿאַר די "ישיבה" אַליין איז אויכעט [נצרך ריבוי המאוד], ס'ברויך האָבן אַ 'גרויס הצטרכות' קאָן מען דאָך פֿאַרשטיין. לויטן ריבוי [התלמידים], אַז ס'איז וַיִּפְּרוּ [בתלמידים], מוז זיין וַיִּרְבּוּ "מאוד". [והקב"ה סייע בידם שיהיה להם תומכים].

עג

הקדמה לשוב קושיא א

(עד אחר אות פד)

נאָר [לבא לביאור הפסוק] וְאֵת יְהוּדָה שְׁלַח לִפְנֵי אֶל יוֹסֵף לְהוֹרֹת לִפְנֵי גִשְׁנָה.

עד

קושיא ט

מעולם תמתיך איך היה התיישבות ארץ גושן טרם שבאו בני יעקב לשם. דאם דרו שם המצריים, אם כן קשה מה היתה מעלת "גושן" נגד שאר עיירות שבמצרים, שבחרו יעקב ובניו לישוב שם כדי להיות מובדל ומופרש מן המצריים. ואם לא היו דרים שם המצריים, קשה האך באמת לא דרו שם עד אז, והלא גם פרעה העיד שהיתה זאת מיטב הארץ, וטוב ארץ מצרים לעולם איז אַזוי: ס'איז מיר [פון] אייביג אָן געווען אַ וואונדער, [מה היה בארץ גושן טרם שבאו ישראל לשם].

עה

מילא ער [יוסף] האָט געזאָגט [לפרעה בטעם שאחיו ילכו לגושן], ווייל זיי [המצריים] האָבן נישט ליב קיין רועי צאָן.

- דאָס גאַנצע [צריך עוד ביאור], זיי פרעגן דאָך אַ קשיא^ט, נו זיי [המצריים עצמן] האָבן דען נישט געהאַט קיין צאָן? [נאָר] זאָגן זיי, זיי האָבן עס געהאַלטן אינדרויסן חוץ לעיר, דאָרטן האָבן זיי געפֿאַשעט. -

איבערדעם [אמר יוסף, דיען כי תועבת מצרים כל רועה צאן] וועלן אידן קאָנען גיין קיין "גרשן". [אבל טעמו האמיתי יען כי בגושן היה מקום מובדל ומופרש מן המצריים].

עו

[אָבער ס'איז מיר אייביג געווען אַ וואונדער] וואָס האָט זיך דאָרט געטון אין דעם "גרשן" ביז דעמאָלט?

^ט עיין רמב"ן פרשת וארא (ט, ג).

האָבן דאָרט געוואוינט מצריים פונקט ווי ערגעץ אַנדערש [בכל ארץ מצרים]? איז דאָך עס די זעלבע ווי דאָס [גאַנצע] לאַנד, וואָס איז אַנדערש מיט "גושן", איז דאָך עס די זעלבע געווען, וואָס איז ער מתקן [במה שבני ישראל הלכו לשם].

עז

[והגם] ס'איז דאָ דער אַנדערער טעם אויך [על בחירתם בגושן], ווייל ער [פרעה] האָט עס געגעבן פאַר שָׁרָה, פאַר אַ פיוס [על מה] וואָס ער האָט געהאַט צוטון [מיט איר, שלקחה בעל כרחא^ל].

אַבער [באמת] דאָס איז אַלעס נאָר געוועזן [ליתן טעם] פאַרוואָס ער [פרעה] האָט זיי מסכים געווען [ליתן להם ארץ גושן, אבל הטעם שבחרו יעקב ויוסף בזה הוא כדי שבני ישראל יהיו דרים במקום מופרש מן המצריים].

[ואם כן אם נימא] אַז דאָרטן צום ביישפיל פלעגן זיי [המצריים] וואוינען, איז דאָך ווייטער די זעלבע.

דער עיקר איז דאָך 'דאָס' [בטעם בואם לגושן, כדי שלא יהיו בין המצריים, ואם כן] זעט אויס [אז] דאָרט איז נישט געווען [קין מצריים], ס'איז נישט געווען דאָרטן קיין מענטשן ביז דעמאָלטס.

עח

[ואם תאמר] איך זאָל זאָגן [אז] ס'איז נישט געווען קיין גוט פלאַץ [לישב שם, ולכן לא דרו שם מצריים מקודם. זה אי אפשר לומר, כי הלא] ס'איז דאָך בְּמִיטב הָאָרֶץ, ס'איז געווען דאָס בעסטע פלאַץ, [וכמו שאמר פרעה] וְאֶתְנָה לָכֶם אֶת "טוב" הָאָרֶץ [מה, יח], הוֹשֵׁב [אֶת אֲבִיד וְאֶת אֲחִיד] "בְּמִיטב" [הָאָרֶץ] [מז, ו], ס'איז געווען דאָס בעסטע.

אַז ס'איז דאָס בעסטע מקום, אַ גוט מקום אין לאַנד, פאַרוואָס איז דאָרט נישט געווען [קין מצריים], פאַרוואָס זענען זיי נישט געגאַנגען אַהין דאָרט וואוינען פריער.

[ואם תמצא לומר] איז מען יאָ געגאַנגען? נו וואָס איז די נפקא מינה [בין גושן לשאר עיירות במצרים] [וכדלעיל אות עז].

אַזוי איז מיר אייביג געווען שווערלאַ.

עט

הקדמה לישוב קושיא ט

מבואר בוודר דאברהם ראה אור גדול במערת המכפילה, אבל עפרון כל ממונו, בין כסף בין זהב בין עבדים בין קרקעות, וכתב לה את ארץ גושן לאחווה, לפיכך ישבו בני ישראל בארץ גושן, בארץ שרה אמם.

[נאָר] קען זיין, ס'שטייט ביי די מערת המכפילה, ביי עֶפְרוֹן. אין די מכפילה דאָרטן איז געווען אַן אור גדול, ס'איז געווען לעכטיג, לויט וואָס אברהם אבינו האָט דאָרט געזען.

שטייט דאָך אַזוי אין זוהר^ל, עֶפְרוֹן האָט קיינמאָל נישט געזען דאָרט נאָר "חושך", ער האָט נישט געזען גאָרנישט. וואָרן ווען ער זעט עפעס, העט ער עס נישט גיווען פאַרקויפט.

^ל כמבואר בפרקי דרבי אליעזר (פרק כו): רבי יהושע בן קרחא אומר, מאהבתו אותה פרעה כתב לה בשטר כתובה כל ממנו, בין כסף בין זהב בין עבדים בין קרקעות, וכתב לה את ארץ גושן לאחווה, לפיכך ישבו בני ישראל בארץ גושן, בארץ שרה אמם.

^{לא} ועיין עוד בזה בדברי יואל פרשת ויחי (עמוד תקלד).

פ

וכן עָשׂוּ לא ראה והרגיש במעלת הבכורה. ובוה פירשו לשון שאמר יעקב מִכְּרָה "כיום", שתמכור לי הבכורה לפי מה שהוא שוה אצלך "כדיום" כשאין אתה יודע בערכה

[וכן מצינו] **יעקב אבינו האט געזאגט** (תולדות כה, לא) **מִכְּרָה "כיום"**, טייטשט מען דאָךְ^{לג} [שאמר לעשו מכור לי הבכורה] **אָזוי ווי דו זעסט עס היינט**, ווייל אויף שפעטער האָט ער מורא געהאָט [שיתוודע לעשו מעלת הבכורה ועבודת המקום, ויטען כן ס'וועט זיין אַ מָקח טָעוּת. איבערדעם האָט ער קודם 'מחזיק' געוועזן, וואָרן דערנאָכדעם העט ער גיווען געשריגן ער וויל נישט געבן, [און אַז] ס'איז נישט געווען קיין מתנה.

פא

[וכן] **עֶפְרוֹן האָט קיינמאָל נישט געזען וואָס דאָרטן טוט זיך** [במערת המכפילה].

פב

ישוב קושיא ט

ויש לומר שעל דרך זה היתה בארץ גושן, שלא ידעו והכירו בערכה ושהוא מיטב הארץ, עד שבאו בני יעקב לשם דעס קען זיין, אָרץ גוֹשֶׁן איז טאַקע געווען **מיטב האָרץ**, ס'איז [אָבער] 'דעמאָלטס געוואָרן' [באָקאנט אַלץ] **מיטב האָרץ**. [ובאמת] ס'איז געווען שוין פון פריער, [נאָר] זיי האָבן נישט געזען וואָס דאָרטן טוט זיך. אַז נישט העט דאָך עס גיווען געווען פיל מיט מצריים.

פג

ומה שקראו פרעה "טוב ארץ מצרים", היתה בבחינת ניבא ולא ידע מה ניבא, וכדרך שפירש שם רש"י לדרכו

איי ער [פרעה] **האָט דאָך געזאגט וואָתְנָה לָכֶם אַת טוב אָרץ מִצְרַיִם**. [אפשר לומר דהנה בלאו הכין] **רש"י זאגט דאָך אויף טוב אָרץ מִצְרַיִם, ניבא ואינו יודע מה ניבא, [און] זיי וועלן עס מאַכן כמצולה שאין בה דגים.**

און דער טוב אָרץ מִצְרַיִם אויף "גושן" איז אויך געווען אַ ניבא ואינו יודע מה ניבא, ער האָט נישט געוואוסט וואָס ער זאָגט, ער האָט געזאגט וואָתְנָה לָכֶם אַת טוב מִצְרַיִם, ער האָט נישט געוואוסט [מה ניבא], מ'האָט דאָך הערשט דערנאָך געטון אַ פעולה [ותחבולה לומר לו אמתלא כי אנשי מקנה היו עֲבָדָיו וגו'] בַּעֲבוּר תִּשְׁבוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן, זעט

^{לב} **בוזרה הקדוש (חיי שרה קכז): רבי אלעזר אָמר בשַׁעֲתָא דַּעֲלָא אַבְרָהָם בַּמַּעֲרָתָא הִיף עָאֵל, בְּגִין דְּהָוָה רְהִיט אַבְתְּרִיהּ דִּהְהוּא עֲגָלָא, דְּכְתִיב (וירא יח, 1) וְאֵל הַבָּקָר רָץ אַבְרָהָם וְגו', וְהָיָה בֵּן בָּקָר עָרָק עַד הָהוּא מַעֲרָתָא, וְעָאֵל אַבְתְּרִיהּ וְחָמָא מַה דְּחָמָא. תוּ בְּגִין דִּיאִהּוּ צָלִי כָּל יוֹמָא וְיוֹמָא, וְהָוָה נָפִיק עַד הָהוּא חָקֵל דְּהָוָה סָלִיק רִיחִין עֲלָאִין, וְחָמָא נִהוּרָא דְנָפִיק מִגּוּ מַעֲרָתָא וְצָלִי תַמָּן, וְתַמָּן מַלִּיל עֲמִיהּ קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא, וּבְגִין כֵּן בָּעָא לִיהּ, דְּתַאובְחִיָּה הָוָה בַּהּוּתָא אַתְרֵי תְדִיר. וְאִי תִימָא אִי הָכִי אַמָּל לֹא בָּעָא לֵה עַד הַשְׁתָּא, בְּגִין דְּלֹא יִשְׁגָּחוּן עֲלֶיהּ, הוּאִיל וְלֹא אַצְטְרִיךְ לִיהּ, הַשְׁתָּא דְּאֶצְטְרִיךְ לִיהּ, אָמַר, הָא שַׁעֲתָא לַמַּתְבַּע לִיהּ.**

תָּא חֲזִי, אִי עֶפְרוֹן הָוָה חָמִי בַּמַּעֲרָתָא מַה דְּהָוָה חָמִי אַבְרָהָם בֵּה, לֹא יִזְבִּין לֵה לְעָלְמִין. אֵלָּא וּדְאִי לֹא חָמָא בֵּה וְלֹא כְּלוּם, דְּהָא לִית מְלָה אַתְגָּלִיא אֵלָּא לְמֵאֲרִיָּה, וּבְגִין כֵּן לְאַבְרָהָם אַתְגָּלִיא וְלֹא לְעֶפְרוֹן. לְאַבְרָהָם אַתְגָּלִיא דִּילֵיהּ הָוָה, לְעֶפְרוֹן לֹא הָוָה אַתְגָּלִיא לִיהּ דְּלֹא הָוָה לִיהּ חוּלְקָא בֵּיהּ. וּבְגִין כֵּן לֹא אַתְגָּלִי לְעֶפְרוֹן כְּלוּם, וְלֹא הָוָה חָמִי אֵלָּא חֲשׁוּכָא, וְעַל דָּא יִזְבִּין לֵה.

[=רבי אלעזר אמר, בשעה שנכנס אברהם למערה, איך נכנס, משום שהיה רץ אחר אותו העגל, שכתוב וְאֵל הַבָּקָר רָץ אַבְרָהָם וְגו', ואותו בן בקר ברח עד אותה המערה, ונכנס אחריו, וראה מה שראה. עוד, משום שהוא התפלל כל יום ויום, והיה יוצא עד אותה השדה שהיתה מעלה ריחות עליונים, וראה האור שיוצא מתוך המערה והתפלל שם, ושם דיבר עמו הקב"ה. ומשום כך רצה בו, שתשקתו היתה תמיד באותו המקום. ואם תאמר, אם כך, למה לא רצה בה עד עכשיו, כדי שלא יבחינו בו, הואיל ועדיין לא נצרך לו. כעת שהצטרך לו, אמר, הנה השעה לבקש אותו.]

בא ראה, אם עפרון היה רואה במערה מה שראה בה אברהם, לא היה מוכר אותה לעולמים, אלא ודאי לא ראה בה ולא כְּלוּם, שהרי אין הדבר נגלה אלא לבעליו, ומשום כך לאברהם התגלתה ולא לעפרון. לאברהם התגלתה, שלו היתה. לעפרון לא היתה מתגלה, שלא היה לו בה חֶלֶק. ומשום כך לא התגלה לעפרון כְּלוּם, ולא היה רואה אלא חושך, ועל כל מבר איתה.]

^{לב} עיין קרוב לזה בחזקוני, ובבבלי יקר בשם תולדות יצחק.

דאָך אויס ער [פרעה] האָט נאָכנישט געוואוסט גאָר אַז זיי גייען קיין גושן, ער האָט נישט געוואוסט [פון] די גאַנצע מעשה, [נאָר אַז] זיי קומען קיין מצרים.

פד

אבל הכתוב קורא מיטב הארץ, וטוב הארץ, על כי באמת היתה כן ונעשית כן, לאחר שהתיישבו שם בני יעקב והקימו שם מקומות התורה

נאָר וואָס דען [מה שהכתוב קרא לגושן בשם מיטב הארץ וטוב הארץ, איז ווייל] 'אונז' ווייס מיר שוין [פון] "גושן", [ווייל] ווען אידן זענען געקומען אַהין, איז עס געוואָרן אַ 'לעכטיג מקום'.

[אַז] מ'האָט זיך דאָרט באַזעצט, מ'האָט געמאַכט אַ "ישיבה", מ'האָט דאָרטן געלערנט "תורה", איז עס געוואָרן אַ "לעכטיגע מקום".

פה

ישוב קושיא א

יעקב בדרכו למצרים, עדיין לא ידע מדרגת צדקתו של יוסף עד היכן היא מגעת, עד שנתראה עמו וראה פניו. ולכן שלח את יהודה אל יוסף "להורת לפניו גִּשְׁנָה", דהיינו שיהודה יורה ויגלה ליוסף את גודל ערכה של "גושן", כי חשב יעקב שמא יוסף אינו יודע מזה, וכמו שהמצריים לא ידעו מזה

ווען יעקב אבינו איז געקומען קיין מצרים, האָט ער נאָכנישט געוואוסט [בהיותו בדרך] וויאָזוי יוסף הצדיק איז. [נורק אחר כך אמר] אַחֲרֵי רִאיוֹתֵי אֶת פְּנֵיךְ [כי עודך חַי] (מו, ל), דעמאָלט איז ער הערשט געוואָרן געוואָרן וואָס פאַר אַן אַיש צִדִּיק, וואָס פאַר אַן אַיש קדוש ער איז.

וויילאָנג ער האָט מורא געהאַט [שמא] ער איז נטִמֶע געוואָרן צווישן די מַצְרִיִּים, [וואָס] ער האָט זיך דאָך געפאַרכטן פאַר דעם, האָט ער נאָכנישט געוואוסט וויאָזוי דאָס איז [המצב של יוסף, ואם הוא יודע מסגולת וקדושת ארץ גושן]. און ער האָט דאָך געוואוסט [יעקב, אַז] די מַצְרִיִּים ווייסן נישט וואָס "גושן" איז. וואָרן אַזוי איז דאָך געווען [בעל כרחך, וכדלעיל].

[ולכן] יעקב אבינו, האָט ער געשיקט יהודה'ן קודם, ער זאָל אים [ליוסף] ווייזן וואָס גושן איז, [כדי אַז] יוסף גאָר אַליין זאָל עס זען.

פו

[איבערדעם] וְאֶת יְהוּדָה שְׁלַח לִפְנֵי אֶל יוֹסֵף, לְהוֹרֹת לִפְנֵי עַר זאָל אים ווייזן "גושן", ער זאָל אים ווייזן וואָס "גושן" איז, ער זאָל אָנקוקן אַז דאָס איז אַ מקום תורה. און אַז ער וועט זען, ער וועט זען וואָס דאָס איז, וועט ער וויסן אַז דאָס קער פאַר זיי, וועט ער וויסן [אַז] מ'ברויך דאָס אויפצוהאַלטן, אַז מ'ברויך דאָס צו געבן [ליעקב], אַז דאָס קער [לבני ישראל].

פז

ונמצא שבמכוון אמר הכתוב "גושנה" ולא אמר "לגושן" או "בגושן", כי הכוונה להורות ליוסף "את גושן"

דאָס איז דער פֿשֵׁט לְהוֹרֹת לִפְנֵי [גִּשְׁנָה], זאָגט ער, ער מיינט, דאָס איז נישט דער פֿשֵׁט [כמו] "לגושן" [שילך לשם. נאָך] דער פסוק איז דאָ מרמז, ער האָט אים געשיקט – [צו] יוסף'ן – ער זאָל אים ווייזן [עצם המהות של גושנה] ער זאָל דאָס אָנקוקן, וועט ער זען. [וממילא מיושב קושיא א', דלכן לא אמר "בגושן" רק "גושנה"].

און וכן הוה, דאָס איז עס געוועזן [שגושן היה מקום הנבחר לבני ישראל ולהרבצת תורה]. דאָס איז דאָך דער תכלית.

פח

דער תכלית דערפון איז, דער בורא כל עולמים זאל העלפן מ'זאל די זכיה האבן מ'זאל טאקע קענען אויפהאלטן [מקומות של תורה גם בגלותינו זה].

פט

ישוב קושיא ג

והשתא מוכן מה שאמרו בוהר ויאחזו בה אחסנת "עלם", כי לדרכינו הפסוק רומז על מה שהקימו שם מקומות התורה, וקראו בלשון "וישב" שמורה על שהוא דבר נצחי וקיים לעולם, ואם כן שפיר היה שם אחסנת עולם

איבערדעם קאן זיין אזוי. אין דעם ליגט אַחֲסַנַת עֲלָם.

"וַיֵּשֶׁב" יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ גִּשְׁן, זיי האָבן געמאַכט דאָרטן אַ "ישיבה", דעמאָלטס איז געווען אַחֲסַנַת "עֲלָם", דאָס איז געוועזן אַן "אייביגקייט". דאָס איז 'געוועזן' [תמיד מימיהם של אבותינו בעבר], און דאָס 'בלייבט' [לעתיד דבר נצחי, דאָס ביסל] תורה וואָס ס'איז דאָ, אַז מ'קען עס אויפהאלטן.

עפעס אַנדערש איז דאָך גאַרנישט, אַלדינגס איז הַבַּל הַבָּלִים, אַלדינגס איז דאָך אַזוי [שאינו דבר נצחי], וואָרן מ'קאָן נישט וויסן פון איין טאָג צום אַנדערן. אָבער יעדעס ביסל "תורה", יעדעס "החזקת התורה", [הוא אַחֲסַנַת עֲלָם].

צ

וכמו שאמר מונבד המלך, כשבזכו אוצרות אבותיו לצדקה, שאבותיו גזזו למטה ובמקום שהיד שולטת בו שיכולין לגנוב משם, אבל אני גזזתי למעלה במקום שאין שום יד שולטת שם, אלא נשאת שם לנצח

ווי די גמרא זאָגט^ל, מְנַבְּז הַמֶּלֶךְ [בשנת בצורת בְּזֶבֶד לעניים] די אוצרות, [וואָס] אבותי גָּזְזוּ לַמֶּטֶה, מיינע עלטערן האָבן באַהאַלטן דאָרטן [באוצרות], און צום סוף קען מען קומען עס מיר אַוועק גאַנצ'נען, אַוועקרויבן, [ואני גָּזַזְתִּי לַמַּעְלָה], איך האָב באַהאַלטן אין אַזאַ פּלאַץ וואו קיינער קען נישט צוקומען.

ער האָט צוטיילט די אוצרות [לעניים], און זיי האָבן אים געפרעגט [אחיו ובית אביו] דיינע עלטערן האָבן באַהאַלטן און דו צוטיילסט? [אמר להם] ניין, איך באַהאַלט עס נאָך בעסער, אויף אַ הויעך פּלאַץ, האָט ער געענטפערט. דאָס איז אַ נִצְחִיתִ'דיג פּלאַץ. דעס איז יאָ אַ נצחיות.

צא

איבערדעם זאָגט ער "וַיֵּשֶׁב" יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ גִּשְׁן [שהקים שם "ישיבה" להרבצת התורה], "וַיֵּאָחֲזוּ" בָּהּ, און מ'האָט עס 'מחזיק' געווען, זאָגט דער (תרגום יונתן) [זוהר הקדוש] אַחֲסַנַת "עֲלָם", דאָס איז אַ "נצחיות". וואָרן נאָר דעס בלייבט.

און [הקב"ה עוזר] וַיִּפְּרוּ [בתלמידים] וַיִּרְבוּ "מאוד" [בממון].

^ל בגמרא בבא בתרא (יא:) תנו רבנן, מעשה במונבד המלך שבזכו אוצרותיו ואוצרות אבותיו בשני בצורת, וחברו עליו אחיו ובית אביו, ואמרו לו אבותיך גזזו והוסיפו על של אבותם, ואתה מבזבזם. אמר להם, אבותי גזזו למטה, ואני גזזתי למעלה, שנאמר (תהלים פה, יב) אָמַת מֶאֱרֶץ תִּצְמַח וְצֶדֶק מִשְׁמִים נִשְׁקֶף. אבותי גזזו במקום שהיד שולטת בו, ואני גזזתי במקום שאין היד שולטת בו, שנאמר (שם פט, טו) צֶדֶק וּמִשְׁפָּט מִכֹּחַ כֶּסֶף. אבותי גזזו דבר שאין עושה פירות, ואני גזזתי דבר שעושה פירות, שנאמר (ישעי' ג, י) אֲמִרוּ צִדִּיק כִּי טוֹב כִּי פָּרִי מַעֲלִיָּהֶם יֵאָכֵל. אבותי גזזו [אוצרות] ממון, ואני גזזתי אוצרות נפשות, שנאמר (משלי יא, ל) פָּרִי צִדִּיק עֵץ חַיִּים וְלֶקַח נִפְשׁוֹת חָקִים. אבותי גזזו לאחרים, ואני גזזתי לעצמי, שנאמר (כי תצא כד, יג) וְלֶךְ תִּהְיֶה צִדְקָה. אבותי גזזו לעולם הזה, ואני גזזתי לעולם הבא, שנאמר (ישעי' נח, ח) וְלֶךְ לִפְנֵי צִדְקָה כְּבוֹד ה' יֵאֱסָף.

צב

סיום הדרוש - וברכת הקודש

איך דארף נישט זאָגן, די אַלע אידן די וואָס זענען מחזיק, זאָל דער אייבירשטער העלפן ... מ'דארף נישט אויסרעכענען, ווייסט מען דאָך יעדער וואָס אין מצרים איז געווען.

מילא, דארף מען נישט זאָגן היינט, אַ "גר" איז מען דאָך סיי ווי סיי אין די גאַנצע וועלט [אם רוצין לאחזו ולהתקיים בדרך התורה והמסורה], נאָר אַז דער אייבירשטער העלפט קודם אַז ס'זאָל זיין עפעס אַ שטיקל "גושן", כאַטשיג לפי ערך, אַז ס'קאָן עפעס זיין אַ שטיקל מקום תורה, [איז דאָס] פֿי הֵם חַיִּינוּ.

צג

דער אייבירשטער זאָל העלפן:

מ'זאָל עס קאָנען פֿירן, און ס'זאָל טאָקע זיין אַחֲסֵנָת עֲלֵם. און די אַלע וואָס זענען עס מחזיק, זאָל דער אייבירשטער זיי העלפן ס'זאָל זיי אַלע טאָקע זיין אַחֲסֵנָת עֲלֵם. דער בורא כל עולמים זאָל זיי דערפאַר געבן, צוריקגעבן מיט ברכות בָּזָה וּבִבָּא, אַזוי ווי ס'שטייט אויף דעם. דער אייבירשטער זאָל העלפן ס'זאָל טאָקע זיין אַן אייביגע החזקה, ס'זאָל האָבן אַ קיום, אַ קיום נצחי. און מ'זאָל שוין אַלע געהאַלפן ווערן מיט אַלע השפעות.

צד

ביי אַ מצוה, איך זאָג דאָס [אלעמאַל, אַז] קיין "יִישָׁר פֶּחַ" ברויך מען נישט צו זאָגן, וואָרן [אויף] דאָס וואָרט "גרעסערע זאכן".

אין אָמֶת'ן אַרײַן, דער מנהג איז דאָך דאָ אַט [באמערקע], אַז איינער גיט עפעס [לאיזה מוסד] שטעלט מען אַרײַן [אַ דאנק] אין "פֿעִיפֿער" [=צייטונג].

דאָ [אצלינג] שטעלט מען נישט אַרײַן אין קיין "פֿעִיפֿער'ס" אַרײַן, נאָר ס'ווערט פֿאַרשריבן [למעלה בשמים], ס'ווערט פֿאַרשריבן, [וכמו שאמר] (אבות ב, א) כל מעשיך "בספר" נכתבים. 'דעס' איז אַ "חֲשׁוֹב פֿעִיפֿער" זייער, דאָס איז אַן "אָמֶת'דיג פֿעִיפֿער", ס'איז אַ נצחיות.

נאָר וואָס דען, דאָס איז זייער אַ גוט פֿעִיפֿער, [ווייל] דאָרט שטייט נישט קיין 'מִינּוּת' מיט קיין 'נִיבּוּל פֿה' [כמו ברוב הצייטונגען שיוצאין כהיום].

דאָרט שטייט נאָר בלויז קדושה וטהרה, ס'איז פֿיל מיט מצות ומעשים טובים [באותו ספר שלמעלה].

[וממילא נמצא] מ'קאָן זאָגן מ'ווערט [יאָ] פֿאַרשריבן יעדער אין "פֿעִיפֿער". נאָר נישט אין 'דעם' פֿעִיפֿער [שכותבין הקלי דעת. נאָר] אין די "רעכטע פֿעִיפֿער", וכל מעשיך "בספר" נכתבים אַזוי ווי ס'שטייט.

צה

דער אייבירשטער זאָל העלפן:

ס'זאָל טאָקע זיין "וַיִּשָׁב" יִשְׂרָאֵל, "וַיֵּאחֲזוּ" בָּהּ, וַיִּפְּרוּ וַיִּרְבוּ "מאוד", דער אייבירשטער זאָל העלפן יעדן מיט כל מיני ישועות, בָּזָה וּבִבָּא. מ'זאָל במהרה זוכה זיין צו דערלעבן און צו זען משיח צדקינו, בנחת ובשמחה, בהתגלות כבוד שמים עלינו במהרה בימינו אמן.

